

Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta tělesné kultury

Fakulta
tělesné kultury

HISTORICKÝ VÝVOJ BĚŽECKÉHO LYŽOVÁNÍ V NOVÉM MĚSTĚ NA MORAVĚ A OKOLÍ

Bakalářská práce

Autor: Eliška Bártová

Studijní program: Tělesná výchova pro vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Tomáš Michalica

Olomouc 2023

Bibliografická identifikace

Jméno autora: Eliška Bártová

Název práce: Historický vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí

Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Tomáš Michalica

Pracoviště: Katedra společenských věd v kinantropologii

Rok obhajoby: 2023

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá historickým vývojem běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí. Hlavním cílem práce bylo prostřednictvím metody sondy zmapovat historický vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí od jeho založení po současnost. V přehledové části poznatků byl rozebírán historický vývoj lyžování ve světě v jednotlivých historických obdobích, v rámci kterého byl přiblížen historický vývoj běžeckého lyžování ve světě. Následně byla pozornost zaměřena na historický vývoj lyžování a běžeckého lyžování v českých zemích. V praktické části práce bylo čerpáno z především archivních materiálů a vznikl tak přehled historického vývoje běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí. Dále byla vytvořena didaktická brožura koncipována jako naučná stezka s úkoly plněnými na stanovištích připravených na běžecké trase, které jsou tematicky zaměřené na vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí. Brožura bude sloužit jako didaktický materiál pro pedagogy druhého stupně základních škol, nižšího stupně gymnázií a gymnázií se sportovní přípravou.

Klíčová slova:

Lyžování, běžecké lyžování, Nové Město na Moravě, historický vývoj

Souhlasím s půjčováním práce v rámci knihovních služeb.

Bibliographical identification

Author: Eliška Bártová
Title: The historical development of cross-country skiing in Nové Město na Moravě and its surroundings

Supervisor: Mgr. et Bc. Tomáš Michalica
Department: Department of Social Sciences in Kinanthropology
Year: 2023

Abstract:

The bachelor thesis deals with the historical development of cross-country skiing in Nové Město na Moravě. The main aim of the thesis was to map the historical development of cross-country skiing and its surroundings from its foundation to its present day. In the overview part of the findings, the historical development of cross-country skiing in the world in individual historical periods was discussed. Subsequently, attention was focused on the historical development of skiing and cross-country skiing in the Czech lands. In the practical part of the thesis, mainly archival materials were drawn upon, thus creating an overview of the historical development of cross-country skiing in Nové Město na Moravě and its surroundings. Furthermore, a didactic brochure was created as an educational trail with tasks performed at stations. These stations are prepared on the cross-country trail and are thematically focused on the development of cross-country skiing in Nové Město na Moravě and its surroundings. The brochure is intended for teachers of the second stage of primary schools, the first stage of grammar schools and secondary schools with sports training.

Keywords:

Skiing, cross-country skiing, Nové Město na Moravě, historical development

I agree the thesis paper to be lent within the library service.

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně pod vedením Mgr. et Bc. Tomáše Michalíci, uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a dodržovala zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne 21. dubna 2023

.....

Děkuji vedoucímu práce Mgr. et Bc. Tomáši Michalicovi za ochotu, připomínky a cenné rady poskytnuté v průběhu zpracování práce. Dále děkuji pracovníkům sekretariátu Vysočina Areny za užitečná doporučení a rady.

OBSAH

Obsah	7
1 Úvod.....	9
2 Přehled poznatků	10
2.1 Historický vývoj lyžování ve světě.....	10
2.1.1 Pravěk.....	10
2.1.2 Starověk.....	10
2.1.3 Středověk.....	11
2.1.4 Novověk	11
2.1.5 Historický vývoj lyžařského vybavení	15
2.1.6 Historický vývoj běžeckého lyžování ve světě	16
2.2 Historický vývoj lyžování a běžeckého lyžování v českých zemích.....	18
2.2.1 Český svaz lyžařů.....	21
3 Cíle	23
3.1 Hlavní cíl	23
3.2 Dílčí cíle	23
4 Metodika.....	24
4.1 Metody sběru dat	24
5 Výsledky.....	26
5.1 Dostupné prameny týkající se historie běžeckého lyžování na Novoměstsku	26
5.2 Historický vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí	26
5.2.1 Bruslařský klub Nové Město na Moravě.....	27
5.2.2 Sportovní klub Nové Město na Moravě	27
5.2.3 závody a důležité události konané v Novém Městě na Moravě od založení Bruslařského klubu	29
5.2.4 Vliv politických událostí na fungování klubu během 20. století.....	31
5.3 Novoměstská firma Bratři Slonkové, n. p. Sport, Sporten a. s.	32
5.4 Areál Vysočina Arena	33
5.5 Využití regionálních dějin v didaktice – didaktická brožura.....	34
5.5.1 Naučná stezka.....	34
6 Diskuse.....	39

7	Závěry.....	40
8	Souhrn.....	41
9	Summary.....	42
10	Referenční seznam.....	43
11	Seznam příloh.....	46
12	Přílohy	47

1 ÚVOD

V této bakalářské práci se zaměřuji především na přiblížení historického vývoje běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí, což je také hlavním cílem práce.

V teoretické části se nejdříve zabývám obecným vývojem lyžování ve světě v jednotlivých historických obdobích, následně rozebírám vývoj lyžařského vybavení a zaměřuji se na celosvětový vývoj běžeckého lyžování. Dále se věnuji historickému vývoji běžeckého lyžování v českých zemích a s nimi spojenou historií Českého svazu lyžování. Vytvořím tedy historický přehled počátků lyžování a běžeckého lyžování v různých oblastech světa a tuzemského prostoru.

Praktická část práce pojednává o již zmíněném hlavním cíli práce. Analyzuji dostupné prameny týkající se historie běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě, popisují rozvoj tamějšího Bruslařského a Sportovního klubu a vytyčuji důležité události spojené s běžeckým lyžováním na Novoměstsku. Vznikne tak práce, kde bude možno dohledat ucelené informace analyzované z pramenů historického vývoje běžeckého lyžování na Novoměstsku. Samostatné téma historického vývoje běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí nebylo doposud zpracováno, téma lze tedy považovat za přínosné.

V rámci praktické části dále vytvořím didaktickou brožuru, která bude sloužit jako didaktický materiál pro pedagogy druhého stupně základních škol a nižšího stupně gymnázií (a gymnázií se sportovní přípravou). Brožura je koncipována jako naučná stezka v rámci regionu Novoměstska a lze ji využít v rámci lyžařského či podobně laděného kurzu/organizované akce v zimní přírodě. Cílem je přiblížit žákům historický vývoj běžeckého lyžování tohoto regionu pomocí úkolů plněných na stanovištích připravených na běžecké trase. Žáci se tak dozví informace o svém regionu, což lze považovat za přínosné pro jejich všeobecný přehled. V současné době je kladen velký důraz na vytváření mezipředmětových vztahů, a to vede ke schopnosti přemýšlet v souvislostech. Tato mezipředmětová integrace je pro žáky jedna ze stěžejních schopností, která je pro tvůrce RVP považována za důležitou.

2 PŘEHLED POZNATKŮ

2.1 Historický vývoj lyžování ve světě

2.1.1 Pravěk

Za jakési předchůdce lyží lze považovat sněžnice, které měly primárně utilitární funkci (Pacut, 2010). Předpokládá se, že první lyže pravděpodobně vznikly už během pozdního paleolitu (starší doby kamenné), zhruba deset tisíc let před našim letopočtem. Seveřané je začali využívat pro jednodušší přepravu, efektivnější lov a k ušetření času. Snížili díky nim délku pobytu v izolaci, jež byla způsobena množstvím sněhu během zimního období. Převážně se jednalo o arktické a subarktické oblasti.

Lidé si nejdříve vytvářeli provizorní lyže z kůží zvířat nebo různých přírodnin, které si připevňovali na chodidlo (Čtvrtečka, 1971). Následně přišli na důmyslnější systém, pomocí kusů dřeva si vyráběli lyže, které vypadaly spíše jako dnešní sněžnice, ovšem s tím rozdílem, že byly mnohem širší a delší. O sněžnicích lze mluvit zejména v oblastech severní Evropy, Asie a Ameriky (Olivová, 1989).

Z pravěkých jeskynních maleb v Norsku lze usoudit, že lyže byly používány tamními obyvateli již před 4 000 lety (Gotaas, 2012). Věra Olivová ve své knize (1989) uvádí, že skalní kresby v norském Rødøy dokazují existenci lyží před 4 500 lety, tedy zhruba 2 500 let př. n. l., které byly využívány pravěkými lovci jako pomůcka při lovu. Na jedné z kreseb jsou detailně vytesáni dva lovci s lyžemi a dokonce hůlkami, které pravděpodobně sloužily jako předměty užitečné k odpichování a zároveň jako zbraň (Pacut, 2010).

2.1.2 Starověk

Nejstarší lyže, jež byly nalezeny ve Vefsnes v severských zemích, jsou staré nejspíše 3 500–4 500 let. V dobrém stavu se dochovaly pravděpodobně díky mokřadům a bažinám, ve kterých zůstaly po dlouhá tisíciletí (Gotaas, 2012). Následně byla nalezena lyže u švédského města Hoting. Tu lze datovat zhruba do období 2500 př. n. l. Dalším nalezištěm se stalo Kalvträsk, město nacházející se taktéž ve Švédsku, kde byl objeven další pár lyží starých pravděpodobně 4 000 let (Hromátka et al., 1970).

V oblasti dnešního Ruska, konkrétně v blízkosti Oněžského jezera, byla nalezena opět kresba lovců na lyžích, která pochází z období zhruba 500 let př. n. l. (Hromátka et al., 1970). Poté také v blízkosti Ladožského jezera a na západní části pobřeží Bílého moře. O oblasti Kavkazu lze z literatury řeckého filosofa Xenofóna vyčíst, že národ Arménů již v prvním tisíciletí př. n. l. používal sněžnice (Pacut, 2010). Je známo, že římské legie, které překonávaly arménské hory, využívaly sil arménských obyvatel, aby jim prošlapali cestu těžkým zasněženým terénem.

To platilo i pro byzantská vojska překonávající Kavkaz. Řecký geograf a filosof Strabón se ve svých dílech zmiňuje také o kavkazských národech, které si vyráběly jakési sandály a dřevěné desky pro lepší průchodnost sněhem (Olivová, 1989). O využívání lyží se lze také dočíst z různých literárních zdrojů pocházejících z oblastí Skandinávie, Ruska, Mongolska nebo třeba Islandu. (Pacut, 2010).

2.1.3 Středověk

Ve středověku měly lyže stále pouze praktický charakter, nesloužily zatím jako prostředek zábavy. Nicméně orientace na zemědělství způsobila změnu tohoto charakteru. Lidé už lyže nepotřebovali k rychlému lovu, ale k obyčejnému způsobu přepravy. Je známo, že se lyže zejména v severských oblastech používaly během válek. Obdobné využití našly taktéž v Japonsku, Číně nebo například v Polsku. (Pacut, 2010). Lyže zajišťovaly rychlou a efektivní přepravu, vojáci se tedy speciálně učili jízdě na lyžích na lyžařských výcvicích, zejména během 12. a 13. století. V době těchto konfliktů proto docházelo k vývoji a zlepšování konstrukce lyží (Čtvrtečka, 1971).

2.1.4 Novověk

Počátkem novověku jsou severské země centrem a kolébkou vývoje lyžování jako sportovní disciplíny.

Zhruba od 16. století začaly v Norsku vznikat vojenské lyžařské oddíly a v rámci vojenských výcviků probíhala různá cvičení, která zahrnovala běh na lyžích se střelením (lze tedy mluvit o jakémsi náznaku charakteru dnešního biatlonu) a trénování rychlých otoček. U otoček byla výhodou kratší délka jedné z lyží, díky níž byly obrátky jednodušší. Jistá pravidelnost výcviků jízdy na lyžích a povinnost účastnit se těchto kurzů v rámci norské armády byla zavedena roku 1733. Přirozeně se na výcvicích začaly konat i lyžařské závody. Jejich konání bylo oficiálně nařízeno královskou mocí v roce 1774. Olivová (1989) uvádí, že podle pramenů, jejichž pravdivost ale není historiky potvrzena, pravděpodobně existovaly 4 třídy (disciplíny), ve kterých se závodilo. V první třídě se jednalo o jízdu ze svahu a střelbu na cíl, druhá třída se také skládala z jízdy ze svahu, ale v lese mezi stromy. Ve třetí z disciplín závodníci museli s lyžemi vyšlapávat kopec bez využití holí a ve čtvrté třídě v co nejkratším čase uběhnout na lyžích zhruba čtvrt míle. Avšak podle historiků lze skutečně hovořit o závodech v rámci lyžařských výcviků armády až v období koncem 18. století díky cestovatelským spisům holandského důstojníka Cornelia Jonga, který podnikl výpravu do Norska. Později lze mluvit o disciplínách jako jsou sjezd a skok z můstku. Kombinace běhu na lyžích a skoku z můstku je označována jako tzv. severská kombinace, jinak řečeno závod sdružený. Zhruba roku 1818 nastal zlom, kdy se vojenské lyžařské

oddíly v armádách začaly postupně rušit, až došlo k jejich úplnému vymizení. Proto bylo nutné najít jiný způsob, jak se opět vrátit k lyžařskému závodění (Olivová, 1989).

Je známo, že během 19. století proběhl jakýsi rozvoj lyžařských soutěží v norském regionu Telemarken, a proto se toto období považuje za začátek sportovního lyžování. Postupem času se podle telemarského vzoru soutěží začaly pořádat závody i v ostatních norských městech. V oblasti Telemarken taktéž došlo k zásadní změně, jíž bylo používání dvou holí na odpichování místo jedné, což lyžaře výrazně zrychlilo. Místní obyvatelé zdokonalovali tvar lyží (tzv. telemarský tvar) a techniku, preferovali například vzpřímené postavení těla lyžaře. Také zde vznikly dvě techniky zatáčení, a to kristiánie a telemark (Pacut, 2010). Prvním klubem v Norsku byl Christiania Skiklub, který byl založen roku 1877 (Sommer, 2003).

Důležitou osobností pro Norsko a zároveň pro svět evropského lyžování 19. století se stal Nor Sondre Norheim, jenž pomohl rozvoji moderního lyžování a je často označován jako „otec telemarského lyžování“ (Lund, 1996). Proslavil se také díky nové technice, dynamickým řízeným otočkám, které představil na druhém ročníku národního lyžařského setkání v Oslu (tehdejší Christianii) roku 1868 (Rock, 1996).

Ve střední Evropě v průběhu 19. století se začalo lyžování vyvíjet obzvláště v oblasti Alp, tedy na území dnešního Německa, Švýcarska, Rakouska a Itálie. První lyžařské závody v Itálii proběhly roku 1898 a následně též o čtyři roky později ve Švýcarsku. Alpy se staly oblíbenými horami Angličanů, kteří přispěli k rozvoji lyžování svou nápaditostí, například zdokonalováním lyžařské výstroje (Olivová, 1989).

Důležitou osobností střední Evropy 19. století, se stal Matyáš Žďárský (také Mathias Zdarsky), který alpské lyžování obohatil o další moderní techniky. Narodil se roku 1856 v Jihlavě a ve svém mládí se věnoval především pedagogice. Později se stal uznávaným lyžařským instruktorem a byl znám mimo jiné také pro svoji náklonnost k filozofii německého turnerského hnutí a jejímu praktikování ve své pedagogické praxi (Denning, 2014).

Severský typ lyží mu připadal příliš dlouhý a úzký pro sjíždění strmých kopců, proto se snažil přijít na ideální tvar lyží. Ve svých třicátých letech se proslavil, inspirovan Fridtjofem Nansenem, vynálezem lilienfeldského vázání a lilienfeldské techniky lyžování (později již zmiňovaná technika alpského lyžování). Tím také založil lilienfeldskou neboli alpskou školu a soustředil svou činnost na rozšiřování povědomí o lyžování (Denning, 2014).

Žďárský publikoval v roce 1896 příručku „*Skilaufr-Technik*“, později přejmenovanou na „*Skifahr-Technik*“. V rakouském Lilienfeldu se v roce 1898 stal zakladatelem Lilienfeldského lyžařského spolku a o dva roky později Mezinárodního alpského lyžařského spolku (Denning, 2014).

Západní Evropa v rozvoji lyžování oproti severským zemím zaostávala. V roce 1874 byl založen Francouzský alpský klub, ačkoliv s lyžováním ještě neměl nic společného. Pro Francii se stal stěžejním rok 1878, neboť geograf Henri Duhamel zakoupil první páry švýcarských lyží

a v následujícím desetiletí spousta Francouzů v jízdě na lyžích experimentovala. Lyže začala využívat i francouzská armáda během zimního období na přelomu 19. a 20. století, především vojenské jednotky v horách při střežení hranic. Po jejich vzoru pak lyže používaly i německé a italské vojenské jednotky. Spojení Francouzského alpského klubu s lyžováním se objevovalo až od roku 1904 a klub tehdy začal lyžování propagovat a popularizovat. První lyžařské závody byly uspořádány v únoru roku 1907 právě Francouzským alpským klubem ve spolupráci s francouzskými vojenskými jednotkami, přičemž se jednalo o kombinaci běžeckého lyžování a skoku z můstku. Závody byly dokonce díky účasti zahraničních závodníků od samého počátku mezinárodní. Nicméně hlavním cílem prvních závodů nebylo podávat kvalitní výkony, ale předně zpopularizovat lyžování a dostat ho do povědomí obyvatelstva jako nový sportovní fenomén (Morales, 2013). Z *British Ski Year Book* z roku 1924 lze vyčíst, že domorodci z oblasti Devonshire v Anglii začali používat lyže již v 16. století, nicméně Olivová (1989) uvádí, že jsou informace nepravdivé a lyže se zde začaly používat daleko později.

V jihovýchodní Evropě lze mluvit o rozvoji lyžování počínaje rokem 1888, kdy Edmond Čibej a Rudolf Cvetko poprvé přivezli lyže ze severských zemí do bývalého Rakouska-Uherska, konkrétně na území dnešního Slovinska. Rudolf Cvetko byl jeden z prvních instruktorů lyžařské školy Matyáše Žďárského a zasadil se o rozšíření tohoto sportu do jihovýchodní části tehdejšího Rakouska-Uherska. Na území dnešního Slovinska přinesli lyže ze severských oblastí Evropy pravděpodobně již Slované zhruba v období mezi 6.-7. stoletím. Lyže se zde hojně využívaly už v 17. století v oblasti nazývané Kraňsko. Místní obyvatelé používali lyže jako prostředek přepravy, nyní lze však historicky doložit (dle německého badatele C. J. Luthera), že probíhala i jakási forma závodů, jež byly oblíbenou společenskou lidovou zábavou až do roku 1942. Tehdy území dnešního Slovinska obsadily německé a italské jednotky, které nařídily Slovincům zbavit se všech svých lyží (Olivová, 1989). V oblasti dnešní Černé Hory lyžování zpopularizoval Nor Henrik Augusto Angel, který roku 1893 uspořádal výpravu na lyžích přes Černou Horu. Na území, kde se dnes rozkládá Chorvatsko se lyžování rozšířilo díky Franje Bučarovi, jenž na toto území přivezl první lyže roku 1895. V dnešní Bosně a Hercegovině (tehdejší Jugoslávii) byla etapa lyžování započata až o 25 let později, tedy roku 1920 (Milasinovic & Bjelica, 2017).

Pro lyžařskou Evropu se stal stěžejním rok 1910, jelikož se v Oslu ustanovila Mezinárodní lyžařská komise (zkratka ISC), jejíž pokračovatelskou organizací se stala Mezinárodní lyžařská federace, založená až roku 1924. Jedním z iniciátorů pro vznik Mezinárodní lyžařské komise bylo i Království české, v tehdejší době ještě jako součást Rakouska-Uherska (Olivová, 1989).

V soutěžní oblasti lyžování se až do 1. světové války závodilo na tratích dlouhých od 100 metrů do 50 kilometrů. Velkému rozvoji lyžování v závodní činnosti pomohly i první Zimní olympijské hry, které se konaly v roce 1924 ve francouzském Chamonix. Zařazeno bylo ovšem pouze severské lyžování, tedy běh na lyžích, a taktéž skok na lyžích. Sjezdové lyžování se na Olympijských hrách objevilo až roku 1936 v Garmisch-Partenkirchenu v Německu,

kde se závodilo v alpské kombinaci. Vůbec první Mistrovství světa v alpském lyžování se uskutečnilo v roce 1931 ve švýcarském Mürrenu, kde mohly závodit i ženy. Muži soutěžili pouze ve sjezdu, zatímco ženy kromě něj soutěžily i ve slalomu. V roce 1932 se závodilo v alpské kombinaci, sjezdu a slalomu v obou kategoriích. Druhá světová válka opět přerušila konání mistrovství, po válce tudíž první proběhlo až roku 1948 a poté bylo pořádáno opakovaně každé 4 roky. V šedesátých letech započala etapa Světových pohárů v alpském lyžování, které se od té doby konají každoročně. První se konal roku 1967 ve Francii a zastřešovala jej Mezinárodní lyžařská federace (FIS) (Pacut, 2010).

Podíváme-li se mimo Evropu, a to konkrétně do Spojených států, nejstarší zmínka o lyžování z tohoto území pochází pravděpodobně z roku 1841 z Wisconsinu. První lyžařský závod zde proběhl roku 1867 v Sierra Nevada. První sjezdové tratě s lanovkami byly instalovány již ve 30. letech 20. století, například ve městech Alta; Utahu, Sun Valley; Idaho nebo městě Stowe ve Vermontu. Po druhé světové válce se z Evropy vrátili lyžaři z divize americké armády, kteří byli zaměřeni na horské prostředí a pomohli budovat lyžařské areály ve Spojených Státech (Lutz, 2015). Nicméně John Fry (2006) uvádí, že úplně první zmínka o lyžování v Severní Americe pochází z Aljašky z 18. století, kde lyže využívali obchodníci.

Velkou zásluhu mají také norští přistěhovalci, jelikož přivezli lyže do kalifornského pohoří Sierra Nevada ležícího v Severní Americe, kde se pravděpodobně konaly improvizované závody horníků ve sjezdu na lyžích již ve druhé polovině 19. století. Fry (2006) dále tvrdí, že lidé ze Skandinávie rozšířili v 90. letech 19. století disciplínu zvanou skok z můstku ve státech Minnesotě, Michiganu, Wisconsinu nebo v Illinois. V michiganském městě Ishpeming dokonce vznikl v roce 1891 první Ski Club, z něhož později vznikla Národní lyžařská asociace. Jednalo se o jeden z prvních vzniklých lyžařských klubů, mezi které patřily také Nansen Ski Club v New Hampshire a Aurora Ski Club, který vznikl již v roce 1886 v Minnesotě (Fry, 2006).

V Kanadě pocházejí první zmínky o lyžování z konce 19. století. Do Kanady lyže přivezli taktéž norští imigranti a u místních obyvatel vyvolali pozdvižení. V listopadovém čísle časopisu *Kootenay Star* z roku 1891 se objevila zpráva o Norských lyžařích a detailním popisu jejich lyží. První lyžařský klub v Kanadě vznikl v Revelstoke v Britské Kolumbii v roce 1891. Za průkopníka závodního lyžování je považován Nor Olaus Jeldness, který začal organizovat různé závody především v okolí města Rossland. V tomto městě vznikl lyžařský klub už v roce 1895, ale první závod, konkrétně ve sjezdovém lyžování, zde uspořádal dne 7. března roku 1897 právě až Olaus Jeldness. Tím započala organizovaná závodní činnost a šířila se do okolních měst (Scott, 2005).

Vrátíme-li se do evropského prostředí po druhé světové válce, Gulnur Tumbat (2015) ve své recenzi knihy Andrewa Denninga: *Skiing into Modernity* uvádí, že alpské lyžování se po roce 1945 stalo politickou, profitovou, ekonomickou a kulturní záležitostí a označuje jej za významný nástroj rozvoje „*demokratizace volného času*“. Autor označil toto poválečné období

lyžování jako „*alpský modernismus*“. Alpské lyžování se tedy pro širokou veřejnost stalo dostupnou volnočasovou aktivitou, která pro mnoho lidí fungovala jako účinný lék proti stresu.

2.1.5 Historický vývoj lyžařského vybavení

V průběhu historie se vybavení značně vyvíjelo zejména v závislosti na kultuře a prostředí. Pravěcí lidé dříve využívali spíše sněžnice, které byly kratší, širší a potažené kůží. Jako materiál pro jejich výrobu sloužily zvířecí kosti nebo lehké dřevo. Délka sněžnic se postupně prodlužovala, ale šířka zůstávala víceméně stejná (Olivová, 1989).

Ve starověku již byly lyže dlouhé a špička zvednuta. Noha se k lyži připevňovala koženými řemínky, které mohly sahat až ke kolenům. Pravěcí lidé někdy využívali pouze jednu lyži, druhá noha jim sloužila k odrážení (Olivová, 1989).

Podle Pacuta (2010) lze z hlediska historického vývoje rozlišit tři typy lyží. Prvním z nich byl typ severský, který se vyznačoval tím, že jedna z lyží byla výrazně protáhlejší, dlouhá až tři metry, a sloužila ke klouzání. Druhá lyže byla mnohem kratší, obalená kůží a byla používána k odrazu (Pacut, 2010). Lyže byly pravděpodobně vyrobeny ze dřeva břízy, které bylo lehké a ideální na potáhnutí kůží, případně z jedlového dřeva, jež bylo měkké a dobře se lisovalo, avšak lyže z něj vyrobené byly naopak velmi těžké (Huntford, 2011). Další typ lyží byl typ sibiřský, u něhož byly obě lyže obalené kůží a dosahovaly délky asi 180 centimetrů. Posledním typem byly lyže z oblasti Ruska, Finska (zejména jeho jižní části) a Švédska, které byly asi o 30 centimetrů kratší než lyže sibiřské (Pacut, 2010).

Jak již bylo řečeno, dvě hole na odpichování se poprvé začaly používat až v 19. století v norském regionu Telemarken (Pacut, 2010). Zde se v 19. století narodil Nor Sondre Norheim, jehož největším přínosem byla úprava vázání, konkrétně upevněná špička nohy, díky čemuž se lyžařům začalo lépe zatačet. Kromě toho přidal další řemínek vyrobený z tvrdé tkaniny, díky němuž byla připevněna i pata. Řemínek se tedy táhl od paty až po špičku, čímž byla noha daleko více upevněna, stala se stabilnější a bylo možné provádět větší množství manévřů. S tímto průkopnickým vázáním (Obrázek 1) přišel Norheim zhruba kolem roku 1850 a umožnil tak další rozvoj lyžování, především „*freestylu*“ (Lund, 1996).

Obrázek 1

Vázání podle Sondre Norheima z roku 1850

Poznámka. Zdroj: (Rock, 1996)

Dalším přínosem pro lyžařské vybavení bylo tzv. lilienfeldské vázání, jehož vynález datovaný do přelomu 19. a 20. století můžeme připisat Matyáši Žďárskému. Roku 1896 na něj získal patent z vídeňské patentové kanceláře. Žďárský vytvořil několik variant, než došel k této verzi vázání. Jednalo se o vázání z oceli, k němuž byla noha připevněna koženými řemínky (Denning, 2014).

Až roku 1920 začala specializovaná výroba vícero druhů lyží, a to pro sjezd, skok a běh (Pacut, 2010).

Počátek výroby lepených lyží je datován zhruba od poloviny 50. let 20. století. Pravděpodobně roku 1962 započala v Československu výroba laminátových běžek značky Artis Sapporo, které měly skluznici z umělé hmoty. Československo se tedy stalo první zemí na světě s tímto způsobem výroby (Sporten – KÄSTLE CZ, 2022).

Od 70. let se pak začaly vyrábět injektované lyže a na přelomu 20. a 21. století se přešlo na výrobu lyží pomocí capové konstrukce, čímž se lyže staly lehčími (Sporten – KÄSTLE CZ, 2022).

2.1.6 Historický vývoj běžeckého lyžování ve světě

V oblasti Číny lze mluvit o běhu na lyžích již od 7. století našeho letopočtu, neboť dřevěné lyže využíval národ Kyrgyzů. Z perských pramenů můžeme vyčíst, že běh na lyžích praktikovali i Mongolové, Turkmeni, Samojedi a Čečenové, pozdější zprávy informují také o Korejcích a Japoncích. V literárních pramenech Ruska a Polska z 16. století lze také dohledat informace o běhu na lyžích. Autoři těchto literárních pramenů jsou povětšinou diplomaté a cestovatelé, kteří Rusko navštívili a své zážitky z cest si zaznamenávali. Na jejich základě je proto možné tvrdit, že Rusové a Poláci pravděpodobně v této době užívali lyže, které byly asi 10 centimetrů široké a zhruba 130 centimetrů dlouhé. Aby mohli lyže zavázat, byl ve středu vytvořen otvor, kterým šlo vázání protáhnout. Je také známo, že v tomto období Rusové vytvářeli lyžařské jednotky v rámci svého vojska (Olivová, 1989).

Nicméně za kolébku zimních sportů, včetně běžeckého lyžování, lze ve středověku považovat především Norsko a Finsko. V 6. století našeho letopočtu, tedy na přelomu starověku a středověku, se objevuje termín „*Skidfinner*“, který ve svých dílech zmiňují Řek Procopius a Gogh Jordanes. Slovo pochází z norského slovesa „*skid*“, což znamená „*lyže*“ (Olivová, 1989). Paulus Diaconus, italský historik žijící v 8. století, zmiňuje národ „*Sámi*“, do češtiny překládaný jako „*Laponci*“, jenž využíval „*dlouhá dřívka, která měla specifický tvar*“. Slovo „*lyžovat*“ pak podle něj pochází právě z jazyka Laponců žijících na území Norska, Švédska, Finska a části Ruska a je staré asi 6 000–8 000 let (Gotaas, 2012).

Dalším historickým pramenem, který pojednává o severských národech také ve spojitosti s lyžováním, jsou spisy z 16. století (1 555) švédského autora Olausse Magnuse, nazvané *Dějiny*

severských národů, jež byly přeloženy do různých evropských jazyků. Olaus Magnus v díle hovoří mimo jiné též o tradičních severských hrách a zábavných aktivitách. Ve spisech zmiňuje výraz „*Skidhfinne*“, který se do češtiny překládal jako „*klouzající se Fin*“, tedy „*Laponec*“. V 17. století napsal spisovatel německého původu Scheffer knihu pojednávající o Laponcích. V jeho díle se objevily ilustrace lyží Laponců, které měly různý tvar a velikost, přičemž obě lyže nemusely vypadat stejně. Laponci k odpichování využívali jednu hůl mající ostrou špičku. Lyže byly také základní výbavou bájných severských nadlidských bytostí, bohů, a byly součástí různých tamních pověr a příběhů. Tyto bytosti ovládaly naprosto dokonale běh a jízdu na lyžích a působily pro mnohé jako ideál (Olivová, 1989).

Víme také, že v průběhu severní války (1700-1721) využívaly dánské jednotky lyže během zimních období, a dokonce ustanovily lyžařské jednotky. Později, roku 1767, si vojenské oddíly často krátily chvíle pořádáním improvizovaných závodů, které vedl dánský generál Schack Carl Rantzau. Závody se konaly primárně za účelem výcviku vojenských jednotek. Zde pravděpodobně vznikala první pravidla běžeckého lyžování (Gotaas, 2012).

V lyžařském světě je notoricky známé norské město Tromsø, kde ve dnech 30. března a 2. dubna roku 1843 proběhly první běžecké závody vůbec, a to na 5 kilometrů (Gotaas, 2012). Následně O. Wergeland napsal roku 1875 historicky první příručku pro lyžování a taktéž byl v Kristiánii založen nejstarší lyžařský klub na světě. Zde pravidelně od roku 1883 probíhají lyžařské závody, které později vešly v povědomí jako lyžařské závody Holmenkollen. O devět let později se zde konaly oficiální mezinárodní lyžařské závody (Pacut, 2010).

Ve druhé polovině 19. století se důležitým jménem pro Evropu stalo jméno Fridtjof Nansen. Tento Nor přešel roku 1887 Grónsko a sepsal o své výpravě knihu, jež nese název „*Paa ski over Grønland*“. Tato kniha pomohla rozšířit povědomí o kráse lyžování a mimo jiné ovlivnila českého zakladatele Bruslařského klubu Josefa Rösslera-Ořovského (Pacut, 2010).

Vůbec první oficiální světový závod běžeckého lyžování s delší běžeckou tratí, 50 kilometrů, který byl zaznamenán, proběhl 7. února 1888 v norském hlavním městě, jež tehdy neslo název Kristiania. Ženám účast na těchto závodech nebyla dovolena, proto se v únoru roku 1894 na témže místě uspořádal odděleně od mužů vůbec první závod běžeckého lyžování žen. Norsko bylo jedním z mála států, kde se pořádaly mezinárodní závody, jejichž součástí byla disciplína běžeckého lyžování na 50 kilometrů. Z toho důvodu se mnoho lyžařů jezdilo účastnit těchto závodů právě tam (Gotaas, 2012).

Běžecké lyžování má dlouhou historii například i v Kanadě. Roku 1898 v ní byl uspořádán první šampionát v běhu na lyžích a skoku a díky velkému úspěchu mezi obyvateli se následně uskutečnily i ročníky další. Šampionátu se účastnili také lyžaři ze Skandinávie, kteří v Kanadě rozšířili povědomí o běžeckém lyžování, a většinou těmto závodům dominovali. S tímto počátkem období závodního běžeckého lyžování je spojováno již zmiňované jméno Nora Olausse Jeldnesse (Scott, 2005).

Zlomovým se pro běžecké lyžování stal rok 1924, jelikož se tento sport objevil na prvních Zimních olympijských hrách ve francouzském Chamonix. Soutěžilo se ve dvou disciplínách – 30. ledna se soutěžilo na 18kilometrové trati a 2. února na trati dlouhé 50 kilometrů. Byla zde založena Mezinárodní lyžařská federace (Fédération Internationale de Ski), která sestávala ze 14 zakládajících států.

Od roku 1924 probíhalo pravidelně každý rok, s výjimkou přerušení konání v době druhé světové války, Mistrovství světa v klasickém lyžování organizované Mezinárodní lyžařskou federací. Přerušení mistrovství trvalo od roku 1939 do roku 1948, kdy bylo obnoveno, a od té doby se koná každý druhý rok. Ženám byla na těchto závodech povolena účast až roku 1952 (Pacut, 2010).

Až do 70. let 20. století se využívala pouze jedna technika běžeckého lyžování, a to klasický styl. Následně Američan Bill Koch přišel s novou a rychlejší technikou zvanou bruslení, která je v dnešní době využívána v disciplíně volný styl.

Roku 1981 byl Mezinárodní lyžařskou federací uspořádán první Světový pohár v běhu na lyžích, ačkoli neoficiálně se konal již od roku 1973 pro muže a 1978 pro ženy. První závody tohoto Světového poháru proběhly 9. ledna 1982 v tehdejším Západním Německu v Reit im Winkl a ve Východním Německu v Klingenthalu. Světový pohár se od té doby koná každým rokem. (FIS, n.d.)

2.2 Historický vývoj lyžování a běžeckého lyžování v českých zemích

První lyže byly do tuzemského prostoru přivezeny pravděpodobně roku 1865, avšak v té době se ještě prakticky nepoužívaly a byly spíše jen vystavovány. Roku 1876 byl zaznamenán ve Vysokých Tatrách první lyžař, doktor Szontagh, zakladatel slovenské lázeňské vesničky Nový Smokovec. 1887 dovezl z Norska krkonošský hrabě Jan Harrach na území českých zemí několik párů lyží, které na Krkonošsku pomohly k rozvoji lyžování jako zábavy. Harrachem přivezené lyže posloužily jako vzor pro výrobu lyží dalších, především ve vesnicích Horní Branná a Dolní Štěpánice (Čtvrtečka, 1971).

Lyžování se do povědomí Čechů dostalo díky již zmiňovanému Fridtjofu Nansenovi, norskému polárníkovi, který mnohé nadchl pro lyžování, tehdy již vnímané jako formu zábavy. Prostředníkem pro šíření povědomí o tomto sportu se mu staly především jeho zprávy a líčení o výpravách na sever, které podnikl. Obdobnou roli sehrál i Josef Štolba. Ten v první polovině 80. let 19. století uspořádal dvě výpravy, v rámci nichž prozkoumával Skandinávii, nejdříve Dánsko, Norsko a Švédsko, poté Finsko a Švédsko. O těchto výpravách pak sepsal dvě knihy, ve kterých popisoval severskou kulturu a zmínil důležitost lyží. Nicméně slovo lyže v té době ještě neznal, a proto v zápisech používal slovo „skluzky“. Je uváděno, že díky jeho dílům cestu na sever podnikli další lidé, například roku 1888 doktor B. Kučera z vysočinského Velkého

Meziříčí. Inspiroval se severskou lyžařskou kulturou a po svém návratu zařadil v rámci zimní přípravy velocipedistů do tréninku lyžování (Daněk, 1986). Klub z Velkého Meziříčí si následně objednal lyže ze švédské firmy Larsens Wabenforeting Kristiania, které se staly prvními profesionálně vyrobenými lyžemi užitými na Moravě. Tím se vzbudil zájem velkomeziříčských obyvatel o běžecké lyžování, jež se opět dostávalo více do povědomí občanů. Roku 1906 bylo lyžování ve Velkém Meziříčí oficiálně zařazeno do činnosti Klubu velocipedistů a následně i do Klubu pro sport a zdravotnictví v roce 1913 (David, 2013).

Nicméně počátky lyžování v českých zemích sahají až do roku 1887. Tehdy byl založen Lyžařský kroužek se sídlem v Praze. Kroužek byl veden pod záštitou Bruslařského klubu, který měl sportovní charakter. Téhož roku v Praze vznikl Český ski klub Praha, jenž je považován za první klub lyžařského charakteru v celé Evropě, s výjimkou Skandinávie. Za zakladatele je označován Josef Rössler-Ořovský, který si své lyže přivezl z Norska roku 1886. Jan Buchar, první předseda Svazu lyžařů v Království českém, a právě Josef Rössler-Ořovský se stali důležitými osobnostmi a byli celkově velmi aktivní v organizačské činnosti. Svaz lyžařů v Království českém byl vůbec prvním založeným lyžařským svazem na světě (Čtvrtečka, 1971).

Roku 1895 byl v Jilemnicích v Krkonoších utvořen spolek, k jehož vzniku dopomohl dříve zmiňovaný Jan Buchar. Nesl název Český krkonošský spolek Ski Jilemnice a o 8 let později byl přejmenován na Český Ski klub Vysoké nad Jizerou (Sommer, 2003). Postupem času se lyžování začalo šířit i do okolních českých hor, především na Šumavu, do Českomoravské Vysočiny, do Jeseníků a do Beskyd (Pacut, 2010).

Praha se stala prvním místem, kde se na území českých zemí pořádaly lyžařské závody. Uskutečnily se v roce 1893 a byly tak jedněmi z prvních v Evropě (Hromátka, 1970).

V roce 1896 se v českých zemích konalo první Mistrovství zemí koruny české sestávající pouze ze závodu v běhu na 1050 metrů v Královské oboře (ve Stromovce) v Praze. První dva vítězové pocházeli z ČKSS Jilemnice, jmenovitě Hynek Bedrník, zakladatel ČKSS Jilemnice, a František Mládek (David, 2013).

O rok později proběhly v Krkonoších v Dolních Štěpanicích první mezinárodní lyžařské závody na našem území. Soutěžilo se na 12kilometrových tratích, v běhu na 1 000 metrů, 500 metrů a 6 kilometrů a ve skoku dalekém. Závodů se mohly účastnit i ženy (David, 2013).

Do širšího povědomí se dostal závod běžeckého lyžování pořádaný 24. 3. 1913. Jednalo se o 8. ročník závodu na 50 kilometrů v Krkonoších, který se pro dva běžce na lyžích stal tragickým. Závod byl účastníky vnímán také politicky. Situace byla v té době mezi Čechy a Němci napjatá, šlo tedy i o jakési metaforicky politické vítězství. Kvůli počasí se však závod nedokončil a čeští úspěšní běžci na lyžích, sedminásobný mistr Království českého Bohumil Hanč s Václavem Vrbatou, zemřeli na podchlazení (David, 2013).

První světová válka znamenala částečné pozastavení činnosti klubů. Velká část obyvatelstva byla mobilizována, proto se nekonaly žádné lyžařské závody (Sajner et al., 1965).

V meziválečném období bylo uspořádáno historicky první Mistrovství světa v klasickém lyžování. Probíhalo od 4. do 14. února roku 1925 v Janských Lázních v Československu a pořádala jej Mezinárodní lyžařská federace (FIS). V roce 1965 na kongresu FIS bylo zpětně označeno jako první FIS Mistrovství světa v klasickém lyžování vůbec. Na tomto mistrovství, konkrétně v běžeckém lyžování, proběhly závody ve dvou disciplínách – v běžeckém lyžování na 18 kilometrů a 50 kilometrů. Čechoslováci obsadili v obou z nich první 3 místa. V běžeckém lyžování na 18 kilometrů zvítězil již dříve jmenovaný Otakar Německý z Nového Města na Moravě, František Donth a Josef Erleback. V běžeckém lyžování na 50 kilometrů pak zvítězil opět František Donth, František Häckel a Antonín Ettrich. Čechoslováci zde v klasickém lyžování dohromady získali 10 medailí, z toho 4 zlaté, 3 stříbrné a 3 bronzové. Jedním z úspěšných lyžařů meziválečného období byl Rudolf Burkert, který se stal prvním českým olympijským vítězem ve skoku na Zimním Olympijských hrách roku 1928 v St. Moritz. Mimo to se dvakrát umístil na medailových pozicích v závodě sdruženém na světovém mistrovství (Pacut, 2010).

Vypuknutí druhé světové války opět výrazně ovlivnilo sportovní činnost. Kvůli německé okupaci především pohraničních území přišli Češi o hory a museli se spokojit s lyžařským prostředím, které nabízelo území nazvané „*Protektorát Čechy a Morava*“ (Pacut, 2010).

Úspěchy ve světě po druhé světové válce byly hlavně ve skoku z můstku. Sportovcem, který v této disciplíně vynikal, byl Jiří Raška, jenž se roku 1968 stal zlatým a stříbrným olympijským vítězem v Grenoblu ve středním a velkém můstku. Na mistrovství světa v Planici získal o čtyři roky později další bronzovou medaili. Sedmdesátá léta byla úspěšná, jelikož se mistry světa tehdy stali i další čeští sportovci. Například Ladislav Rygl, který jel ve Štrbském Plese v roce 1970 závod sdružený, v němž získal titul mistr světa, Karel Kodejška, jenž roku 1973 závodil ve sjezdu na lyžích v Tauplitz, kde získal bronzovou medaili. V sedmdesátých letech pak vybojoval pro Československo jilemnický rodák Stanislav Henych stříbrnou medaili v běhu na lyžích na mistrovství světa ve Falunu v roce 1974. Dále v roce 1972 získala Helena Šikolová na Zimních olympijských hrách v japonském Sapporu třetí místo v běhu na 5 kilometrů, čímž se stala první československou běžkyní na lyžích, jež získala medaili na Zimních olympijských hrách. Další úspěšnou běžkyní na lyžích v sedmdesátých letech byla Blanka Paulů, která se umístila jako druhá v běhu na 5 kilometrů na mistrovství světa v roce 1974. Osmdesátá léta byla v oblasti běžeckého lyžování taktéž úspěšná. Květa Jeriová, rodačka z Jilemnice, získala medaile v disciplíně běh na lyžích na Olympijských hrách v letech 1980 a 1984 (Pacut, 2010).

Po druhé světové válce se důležitým a všeobecně známým závodem běžeckého lyžování stala Jizerská padesátka, která se koná již od roku 1968. Jedná se o závod dlouhý 50 kilometrů, při němž je povoleno používat pouze klasickou techniku běžeckého lyžování (Sommer, 2003).

V porevolučním období, konkrétně roku 1993, se Československo rozdělilo, tudíž Češi přišli o část slovenských sportovců a o možnost využívání slovenských hor.

2.2.1 Český svaz lyžařů

Za jakéhosi předchůdce Českého svazu lyžařů lze považovat již výše zmiňovaný Svaz lyžařů v Království českém. V této době byla velmi napjatá situace mezi Čechy a Němci. Mezi českým obyvatelstvem rostla touha po samostatnosti českých zemí a německy mluvící obyvatelé se ji snažili potlačovat. Rakouské úřady proto odmítly navržený název „Svaz českých lyžníků“, Češi se tedy museli spokojit s názvem „Svaz lyžařů v Království českém“. Tento lyžařský svaz byl se svým založením 21. listopadu 1903 v Jablonci nad Jizerou prvním na světě vůbec, tudíž pravděpodobně sloužil jako inspirace a motivace pro založení svazů v ostatních zemích. Veškeré stanovy svazu, jehož předsedou se stal Jan Buchar, byly schváleny až 15. prosince roku 1906. Mezi kluby, které se podílely na jeho založení, patřil Český ski klub Praha, Český ski klub Vysoké nad Jizerou a Český Krkonošský spolek Ski Jilemnice (Svaz lyžařů České republiky, n.d.). Svaz měl za úkol zřizovat nové lyžařské stanice, spravovat a upravovat řád svazu, zavádět staniční knihy, připravovat jednotlivé listiny lyžařských soutěží, vytvářet mapy zimních tras, udržovat technický formát členů svazu a udržovat vztahy i na mezinárodní úrovni. V neposlední řadě se též snažit o národní povědomí a patriotismus. V roce 1907 se k němu přidal klub SK Plzeň (David, 2013).

Český svaz lyžařů (stále pod názvem Svaz lyžařů v Království českém) se roku 1910 stal součástí Mezinárodní lyžařské komise (ISC), o jejíž založení usiloval mimo jiné i Josef Rössler-Ořovský. Podle statistik SL RČS měl Český svaz lyžařů před válkou v roce 1914 na 7 500 členů působících celkem v 61 klubech (David, 2013).

Po první světové válce 21. listopadu 1918 proběhla valná hromada Českého svazu lyžařů v Praze, kde byl změněn oficiální název svazu na „Svaz lyžařů republiky Československé“, pro něž se používala zkratka SL RČS. Po roce 1918 bylo lyžování také zahrnuto například do programu Sokola, Orla, ve skautingu, v Dělnických tělovýchovných jednotách nebo ve Svazu československých důstojníků (Pacut, 2010).

Nicméně chvíli trvalo, než se v poválečném období činnost svazu naplno obnovila. Příčinou byl jednak nedostatek financí, jednak společenský otřes z války. Dne 11. listopadu 1928 proběhla v Praze další valná hromada SL RČS, na níž bylo zastoupeno 50 klubů (Komárek, 1928). Ve 30. letech 20. století již statistiky SL RČS uvádějí zhruba 20 000 členů (David, 2013). V tomto meziválečném období se také začalo více pracovat na struktuře fungování svazu, zejména v oblasti správního systému. Byly zavedeny různé druhy komisí, které se týkaly finanční nebo propagační oblasti a vznikla technická komise, později přejmenovaná na technický sbor. Tento sbor, v jehož čele stál náčelník svazu, měl za úkol spravovat odbor dorostový, cvičitelský, soudcovský a referenty disciplín (Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

Během druhé světové války bylo fungování klubu značně utlumeno. Kvůli německé okupaci horských území byla činnost svazu omezena pouze na území Protektorátu Čechy

a Morava, tudíž svaz přišel o nejvyužívanější horská lyžařská střediska (Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

Po válce svaz fungoval v letech 1945–1948, po komunistickém převratu v únoru 1948 však byla činnost opět utlumena. Rozhodl tak Ústřední akční výbor Národní fronty. Veškerá činnost svazu pak spadala pod organizaci Sokol, která byla pod kontrolou komunistické strany. Následně ztratil svou autonomii a byl včleněn mezi Československý svaz TV (Poláková & Jelínková, 2000). Důraz se dával především na socialistickou tělovýchovu. O rok později vzniklo nově pod Sokolem Ústředí lyžařů Československé obce sokolské a v roce 1954 byl pak ustanoven Státní výbor pro tělovýchovu a sport (SVTVS), pod kterým vznikla Lyžařská sekce. O tři roky později došlo ke vzniku Československého svazu tělesné výchovy a sportu (ČSTV), který nahradil Státní výbor pro tělovýchovu a sport. Téhož roku byla utvořena Ústřední sekce lyžování Československého svazu tělesné výchovy a sportu složená ze 17 členů. Z nich se v roce 1964 odloučilo 6 členů, kteří tvořili specializované komise, tudíž Ústředí sekce lyžování tvořilo 10 členů. (Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

Díky Pražskému jaru, jež probíhalo především v roce 1868, se politická situace uvolnila a o rok později v září mohl v rámci státní lyžařské konference vzniknout v Praze Svaz lyžařů České socialistické republiky, který získal jistou míru autonomie a otevřeně se odkazoval ke svým kořenům, tedy k původním myšlenkám Svazu lyžařů v Království českém. Svaz byl zvolen podle demokratických principů. Ovšem v roce 1970 započalo období normalizace, podmínky se staly přísnějšími a svaz se opět musel změnit. Nesl název Svaz lyžařů Českého ústředního výboru ČSTV, který fungoval až do roku 1990. Po sametové revoluci se situace uvolnila a mohl vzniknout autonomní demokraticky fungující svaz (Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

Od roku 1990 nese Český svaz lyžařů oficiální název Svaz lyžařů ČR (SLČR). Skládá se z následujících odborných úseků: Alpská disciplína, Akrobatické lyžování, Běh na lyžích, Severská kombinace, Travní lyžování, Základní lyžování, Skok na lyžích a Snowboarding. Podle statistik SLČR má Český svaz lyžařů v dnešní době přes 18 500 členů, kteří jsou aktivní. SLČR odhaduje, že počet lidí, které je možné považovat za aktivní lyžaře a snowboardisty, přesahuje 2 000 000 (Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

V roce 1993 se Český svaz lyžařů stal součástí Mezinárodní lyžařské federace a zároveň došlo k zániku Československého svazu lyžařů (Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

Úkolem Českého svazu lyžařů je především snaha o rozvoj a rozšíření lyžování a snowboardingu mezi širokou veřejností a podpora tohoto sportu na vrcholové a výkonnostní úrovni (Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

3 CÍLE

3.1 Hlavní cíl

Hlavním cílem bakalářské práce je prostřednictvím metody sondy zmapovat historický vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí od jeho založení po současnost.

3.2 Dílčí cíle

- 1) Analyzovat dostupné literární prameny věnující se historii běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí.
- 2) Identifikovat zlomové události, které měly v historickém vývoji běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí rozhodující význam na jeho formování.
- 3) Charakterizovat specifika historického vývoje běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí.
- 4) Vytvořit brožuru s naučnou stezkou, která bude sloužit jako didaktický materiál pro pedagogy základních škol, víceletých gymnázií a víceletých gymnázií se sportovní přípravou v okolí Nového Města na Moravě.

4 METODIKA

Tato bakalářská práce je zaměřena na historický výzkum a je využito kvalitativního výzkumu. Jedná se o přehledovou studii.

V této práci byla využita metoda přímá, tedy konkrétní informace byly vytaženy z jednotlivých historických pramenů a následně charakterizovány pomocí prostého popisu (Zounek & Šimáně, 2014).

Dále byla použita metoda nepřímá. Jde o metodu, která byla využita z důvodu nedostatečného množství pramenů z dané doby. V rámci nepřímé metody bylo v této práci postupováno od zobecnění k jednotlivostem (tedy za využití dedukce). Bylo potřeba doplnit chybějící informace určitou hypotézou, kterou jsem podložila fakty. Proto bylo nutné zkoumat různé zápisy jiných pramenů (nebo čerpat z širších souvislostí), které pomohly sestavit obraz o dané skutečnosti (Zounek & Šimáně, 2014).

Metoda sondy byla nezbytná použít kvůli velkému množství dat. Záměrem této metody je zjednodušit a poskytnout jakýsi ucelený obraz. V této práci byly analyzovány a charakterizovány vybrané části tématu a výsledkem je ucelený vhled do této problematiky (Hroch, 1983).

Další použitou metodou byla tematická analýza, která spadá pod narativní analýzu a v této práci byla uplatněna tehdy, když se jednalo o textové převyprávění příběhů z literárních pramenů. (Riessman, 2008).

Jako další byla využita metoda strukturní analýzy, a to v případech, kdy bylo nutné se řídit vzájemnými souvislostmi a především vztahy mezi různými navzájem se ovlivňujícími prvky, nikoliv časovým vývojem souvislostí (Hroch, 1983).

V práci jsem také aplikovala metodu progresivní, v rámci které bylo postupováno chronologicky, tedy události byly zachyceny od těch nejstarších po nejnovější (Zounek & Šimáně, 2014).

4.1 Metody sběru dat

Při sběru dat jsem využila kvalitativního výzkumu. K získání poznatků týkajících se historického vývoje Nového Města na Moravě jsem navštívila knihovnu Nového Města na Moravě, kde jsem vybírala především regionální literaturu zaměřenou na historii. Další data byla čerpána z knihovny Horáckého muzea v Novém Městě na Moravě, která poskytuje literaturu především archivního charakteru.

Dále jsem se spojila se sekretariátem Vysočina Arény v Novém Městě na Moravě, kde proběhl informativní rozhovor s respondentem č. 1, který je dlouholetým členem Sportovního klubu Nového Města na Moravě a součástí dění „světa“ novoměstského, českého i světového běžeckého lyžování. Rozhovor tedy proběhl v rámci kvalitativního výzkumu a využila jsem

nestrukturovaný neboli narativní typ. Ten probíhá tak, že tazatel položí pouze úvodní otázku a další otázky se odvíjí podle odpovědi respondenta (Švaříček, 2014). V rámci rozhovoru mi byla poskytnuta také užitečná doporučení, která se týkala dostupnosti historických pramenů.

Následně jsem analyzovala jednotlivé nashromážděné historické literární prameny prostřednictvím již zmíněných metod a zaznamenala výsledky.

5 VÝSLEDKY

5.1 Dostupné prameny týkající se historie běžeckého lyžování na Novoměstsku

Dostupné prameny týkající se historie běžeckého lyžování na Novoměstsku jsou především archivního charakteru. Nejstarší dostupný archivní pramen pochází z roku 1935, jehož název je Sportovní ročenka Sportovního klubu Nové Město na Moravě a autorem je Silvestr Dvořák.

Autoři literárních pramenů čerpali především z archivních spisů a staničních knih Sportovního klubu. Některé prameny pocházející z období socialismu mohou být ovlivněny cenzurou tehdejšího komunistického režimu nebo dále autorovým vnímáním dané skutečnosti, tedy mohou být subjektivně zabarvené.

Dále se jedná o sborníky a přehledy vývoje běžeckého lyžování na Novoměstsku vydané například k výročí založení Sportovního klubu, či k výročí organizovaného lyžování na Novoměstsku, jako jsou *Si nix ruit: Přehled vývoje lyžování na Vysočině a dokumenty k tomuto vývoji (1886-1986), kde autoři čerpali z archivních materiálů, 110 let organizovaného lyžování na Novoměstsku* (Honzlová et al., 2005), či 80 let lyžování na Novoměstsku (Bohác et al., 1976).

Důležitým zdrojem jsou Sportovní ročenky Sportovního klubu Nového Města na Moravě, kde jsou zachyceny důležité události tohoto klubu. Tyto zdroje jsou považovány za primární informační prameny.

5.2 Historický vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí

Nové Město na Moravě se stalo vyhlášeným centrem lyžování již v 90. letech 19. století, počínaje konkrétně rokem 1892. Prvním průkopníkem lyžování se stal Rudolf Gabessam z vysočinské Fryšavy. Ten si své lyže přivezl ze Štýrska a zprvu je využíval čistě z praktického důvodu. Tímto započal vývoj běžeckého lyžování na českomoravské Vysočině, které se postupně rozšířilo jako zábava po celém Novoměstsku. Ačkoliv bylo lyžování ze začátku výsadou pouze bohatších vrstev, později si obyvatelé začali lyže vyrábět sami, čímž se tato aktivita stala finančně dostupnější. Známým výrobcem lyží byl Adolf Slonek, který díky svému truhlářskému umu vystihl ideální tvar a délku lyží. Později se právě Slonkova firma (firma Bratři Slonkové) stala známou výrobnou běžeckých lyží, jež funguje i v dnešní době a nese název Lyže Slonek (David, 2013).

Důležitou osobností zmiňovanou v pramenech o běžeckém lyžování na Novoměstsku je lyžařský průkopník Josef Jelínek, který také napomohl rozšíření běžeckého lyžování na Vysočinu. V 90. letech 20. století se tedy tato zimní aktivita postupně začala šířit do okolí Nového Města na Moravě a získávala u místních obyvatel čím dál větší oblibu (Hromátka et al.,

1970). Nadšení stoupalo, díky čemuž se také již v polovině 90. let 18. století zformoval Bruslařský klub Nové Město na Moravě, jehož hlavní náplní bylo šíření běžeckého lyžování a výcvik lyžařů (Kulhánek et al., 1987).

S počátky běžeckého lyžování na Novoměstsku je spojováno jméno Otakara Německého. Tento rodák z Nového Města na Moravě se stal historicky prvním československým mistrem světa v disciplíně běžeckého lyžování na trati dlouhé 18 kilometrů. Tento titul získal na prvním Mistrovství světa klasického lyžování v Janských Lázních roku 1925. Mezi další jeho úspěchy patří také 1. místo na témže mistrovství ze severské kombinace, jež dříve nesla název závod sdružený, sestávající z kombinace běhu na lyžích a skoku na lyžích. Ze stejné disciplíny pak o dva roky později opět na Mistrovství světa v klasickém lyžování v italském městě Cortina d'Ampezzo obdržel stříbrnou medaili. S Novým Městem na Moravě se pojí jméno Karla Mrkvičky, který byl ve své době jedním z nejúspěšnějších běžců na lyžích v českých zemích. Účastnil se závodů v běhu na lyžích a startoval na tratích o různé délce, například 100 m, 50 km, nebo dokonce krasojízdě (Hromátka et al., 1970).

Díky jejich úspěchům se ve dvacátých letech na Novoměstsku objevila další vlna nadšených lyžařů, kteří se taktéž toužili stát úspěšnými (Hromátka et al., 1970).

O dalším vývoji je řeč v následujících kapitolách, tedy v kapitolách nazvaných Bruslařský klub Nové Město na Moravě a Sportovní klub Nové Město na Moravě.

5.2.1 Bruslařský klub Nové Město na Moravě

Sdružení v Novém Městě na Moravě, které si začalo říkat „*Bruslařský klub*“, se zformovalo již v 80. letech 19. století. Toto sdružení však tehdy nemělo pevnou strukturu, žádný pravidelný čas setkávání, ani oficiální stanovy a v roce 1886 bylo přejmenováno na „*Veslařský klub*“ (Kulhánek et al., 1987).

Bruslařský klub byl oficiálně založen roku 1895, což lze zjistit z jeho vlastních dokumentů. Vedení klubu se zasadilo o popularizaci a rozšíření běžeckého lyžování do povědomí obyvatel Vysočiny. Po pár letech (orientačně je uváděn rok 1903) začalo převažovat lyžování a těšilo se čím dál větší oblibě. Klub se brzy stal uznávaným a pocházeli z něj velmi úspěšní lyžaři, ačkoli se původně soustředil spíše na oblast bruslení. Později byla ustanovena i funkce předsedy, kterým se stal gymnaziální ředitel Leander Čech (Kulhánek et al., 1987).

Tento klub je pokládán za první sportovní klub v českých zemích. Roku 1903 byl přejmenován na Sportovní klub Nové Město na Moravě (Kulhánek et al., 1987).

5.2.2 Sportovní klub Nové Město na Moravě

Jak již bylo zmíněno, Sportovní klub v Novém Městě na Moravě vznikl z Bruslařského klubu, respektive došlo pouze k jeho přejmenování. Kvůli této změně byl zvolen

i nový předseda klubu, Karel Frič, a hned následně Karel Hlaváč, který se stal důležitou osobou Sportovního klubu a veškerého dění kolem něj až do roku 1934, kdy místo předsedy převzal Karel Mrkvička (David, 2013).

Roku 1910 bylo usilováno o to, aby se klub zařadil pod pražský Spolek pro zimní sporty, avšak nestalo se tak a Sportovní klub mohl dál provozovat nezávislou činnost. Nicméně téhož roku se klub oficiálně zařadil do Svazu lyžařů ČSR (David, 2013).

První (neoficiální) závod v běhu na lyžích pořádaný Sportovním klubem proběhl roku 1905. Poprvé se jednalo o trať dlouhou 50 kilometrů (David, 2013).

Roku 1910 byly uspořádány první již oficiální závody Sportovního klubu. Důležitou ženskou sportovkyní, jež byla součástí klubu, byla Marie Gregorova. Stala se první ženou účastnicí se těchto závodů a také motivovala ostatní ženy k zapojení se do běhu na lyžích, jenž byl do té doby především záležitostí mužů (Kulhánek et al., 1987). O rok později proběhly také dětské závody, které začaly být pořádány s určitou pravidelností. Pro dívky byla trať dlouhá 200 metrů, pro chlapce 300 metrů (David, 2013).

V roce 1911 se uskutečnilo neoficiální sčítání členů, jejichž počet dosáhl čísla 898 (Hromátka et al., 1970). Členská základna se tedy postupně zvětšovala a začaly vznikat mimo jiné i nejrůznější metodiky lyžování. Proto se v Novém Městě na Moravě v letech 1911, 1912 a 1913 uskutečnily první výcvikové kurzy vedené též lektorem světové úrovně, Norem Ingvaldem Smith-Kiellandem, který nově přišel s odpichem soupaž. Tuto techniku začali následně novoměstští běžkaři hojně využívat (Kulhánek et al., 1987). Kurz také vedli Bohumil Hanč a Karel Jarolímek, oba lyžařští instruktoři a zároveň slavní závodníci (Boháč et al., 1976).

První světová válka přerušila normální fungování klubu. Po válce byla činnost obnovena a klub začal být aktivní i v oblasti výstavby. Byla vybudována chata na Harusově kopci, díky níž se Nové Město na Moravě stalo důležitým centrem zimních sportů a mezi lety 1924 a 1925 klub slavnostně otevřel nově vystavený skokanský můstek Na Šibenici. Během let 1925 a 1926 byl Panský dům Nové Město na Moravě označen jako stanice Svazu lyžařů (David, 2013). Ve třicátých letech začaly v rámci klubu probíhat Veřejné lyžařské závody a veškerá činnost se soustředila na jejich organizaci (Honzlová et al., 2005).

Činnost klubu byla opět přerušena, tentokrát druhou světovou válkou, ovšem výsledky jeho sportovců v poválečném období byly velice dobré (Honzlová et al., 2005).

Po roce 1948 se sportovní klub stal součástí tělovýchovné organizace Sokol. Ten se mezi lety 1948 a 1989 výrazně věnoval trénování mládeže, proto byli členové v oblasti reprezentace velmi úspěšní. V roce 1952 dokonce vznikla sportovní škola pro mládež, což byl jeden z důvodů, proč v této době mladí závodníci přinášeli dobré výsledky. V čele této školy stál Jiří Beranovský. Škola byla o šest let později zrušena a nahradila ji Lyžařská základna, která byla taktéž zaměřena především na sportovní výchovu mládeže. Základna fungovala do roku 1975 (Boháč et al., 1976). Tělovýchovná jednota v oblasti lyžování v těchto letech velmi prosperovala, a proto se roku 1974

založilo středisko vrcholového sportu, které zaniklo po Sametové revoluci (Honzlová et al., 2005).

Po roce 1989 si obnovený klub stanovil dvě oblasti, na které se od té doby soustředí. První oblastí je výchova sportovců, tedy převážně tréninková příprava mládeže, druhou oblastí je pak pořadatelská činnost zahrnující především Zlaté lyže a mistrovství České republiky. Od roku 1996 jsou zavedeny ve školách sportovní třídy, které se ve sportu věnují zejména běžeckému lyžování. O tři roky později vzniklo Sportovní centrum mládeže v rámci Sportovního klubu, v němž jsou trénováni nadaní mladí sportovci v oblasti lyžování (Honzlová et al., 2005).

V knize 50. ročník Zlaté lyže českomoravské Vysočiny, kterou vydala Tělovýchovná jednota (1988), jsou zaznamenány vzpomínky pamětníků na Sportovní klub Nové Město na Moravě.

Prvním z nich je běžec na lyžích Bohuslav Musil, jenž vyzdvihuje velmi aktivní činnost Sportovního klubu. Zmiňuje, že klub pořádal ve 20. letech 20. století různé dětské závody v běžeckém lyžování, jejichž vítěz vždy získal lyžařskou výbavu zdarma, a představitelé se výrazně věnovali mládeži, což se jim v pozdější době vrátilo v podobě úspěšných výsledků běžeckých lyžařů. Dále popisuje, jak jeho závodní činnost ovlivnily politické události, především německá okupace během druhé světové války (Čechovská, 1988).

Dalším pamětníkem vyprávějícím své vzpomínky je Bohumil Kosour. Vzpomíná na jedny ze svých prvních lyží, které získal zdarma od Sportovního klubu Nového Města na Moravě jako závodní cenu. Další lyže, již vyrobené bratry Slonkovými, také dostal darem od stejného klubu. Klub se tedy snažil zaujmout děti i touto formou, která je namotivovala pokračovat v soutěžení. Hovoří též o válečném období, během něhož v závodní činnosti probíhala dlouhá pauza (Čechovská, 1988).

Lev Vašíček poté vzpomíná na počátky Rozhlasu Brno ve 30. letech 20. století, jenž vysílal i novoměstské závody, mimo jiné Zlatou lyži Českomoravské vysočiny. Po složitých politických událostech se v 50. letech brněnská redakce Československého rozhlasu obnovila. Lev Vašíček zavedl v rozhlase sportovní rubriku a Zlatá lyže měla opět přímý přenos, který redakce následně rozebrala v rámci besedy o rozhlasové práci s občany z Nového Města na Moravě (Čechovská, 1988).

5.2.3 Závody a důležité události konané v Novém Městě na Moravě od založení Bruslařského klubu

Počátkem 20. století se členská základna Sportovního klubu čím dál více zvětšovala, a proto se vedení klubu rozhodlo uspořádat vůbec první lyžařské závody na Novoměstsku, které proběhly 2. února 1910 (Potměšil et al., 1994).

Právě od roku 1910 se začaly v Novém Městě na Moravě pořádat pravidelně veřejné lyžařské závody (Závod v běhu na lyžích – muži a ženy), do kterých spadá i Zlatá lyže českomoravské Vysočiny. Ta se stala jedním z nejdůležitějších závodů konaných pravidelně v Novém Městě na Moravě (Potměšil et al., 1994).

V současné době všeobecně známý závod o „Zlatou lyži českomoravské Vysočiny“ založil Ing. Josef Jílek, který byl součástí Svazu Lyžařů ČSR. Jeho přáním bylo iniciovat založení jakéhosi sdruženého závodu, který by se v Novém Městě na Moravě a jeho okolí konal pravidelně. To se mu podařilo a následně se sám stal mecenášem tohoto závodu. Ustanovil, že putovní cenu získá závodník, který vyhraje ve třech ročnících jdoucích po sobě nebo celkově pětkrát v historii této soutěže. Vůbec první závod Zlaté lyže proběhl roku 1933 ve dnech 12.–15. ledna. Soutěžilo se v závodě sdruženém, jednalo se tedy o běh na lyžích na tratích o délkách 30 km, 18 km, 10 km a skok na lyžích. Tento závod nemá v archivech žádné pořadové číslo, proto nelze mluvit o „historicky prvním“ ročníku Zlaté lyže. Tím se stal až závod uspořádaný o rok později, tedy 4.–7. ledna 1934. Kromě toho byl také prvním závodem, který byl přenášen veřejnosti prostřednictvím brněnského rozhlasu. Opět se soutěžilo v disciplínách závodu sdruženého s tratěmi dlouhými 30 km, 18 km, 10 km a skoku na lyžích.

Závody se konaly pravidelně každý rok, s výjimkou roku 1936, kdy pro jeho uskutečnění nebyl dostatek sněhu, let 1943–1945 z důvodu války a roku 1990 opět z důvodu nedostatku sněhu. Závody byly tedy po druhé světové válce obnoveny až roku 1946. O rok později se mezi tzv. Veřejné lyžařské závody začal řadit i 1. ročník Memoriálu Josefa Německého (Potměšil et al., 1994).

Roku 1949 (12. ročník závodu) byla Zlatá lyže poprvé organizována spolkem Sokol. Ve 13. ročníku počet závodníků vzrostl na 159, zatímco prvního ročníku se účastnilo pouze pár desítek (Čechovská et al., 1988).

Zlatá lyže se stala mezinárodní záležitostí v roce 1955, jelikož se závodu zúčastnili sportovci z bývalé NDR. Od roku 1965 se do závodu Zlatá lyže zapojili také Italové a Rakušané (Potměšil et al., 1994).

Závod se stal součástí Mistrovství ČSSR ve sdruženém závodě v roce 1969. O dva roky později byl závod sdružený (stále v rámci Zlaté lyže) nazván Memoriál Otakara Německého, na počest úspěšného novoměstského běžce na lyžích, který zemřel roku 1967. Od roku 1972 se závod opět zařadil mezi ty mezinárodní, čímž narostl počet účastníků. Závod se oficiálně stal součástí mezinárodního kalendáře FIS (světové lyžařské federace) roku 1973, což znamenalo opětovné navýšení účastníků (Potměšil et al., 1994).

O tři roky později se v rámci Zlaté lyže poprvé přestalo soutěžit ve skoku, tudíž se závod sdružený již nekonal (Potměšil et al., 1994).

V roce 1974 se uskutečnil nultý ročník Světového poháru, jehož se účastnili sportovci z Bulharska, Jugoslávie, SSSR, NDR a Českoslovenští reprezentanti. Roku 1981 proběhl

oficiálně první ročník Světového poháru žen v běhu na 20 km a 20 km v rámci programu Zlaté lyže. Účastnilo se jej celkem 12 států z celého světa. Závod, s délkou tratě 5 km, proběhl i v roce 1985. Na tomto Světovém poháru Nového Města na Moravě byla poprvé použita nová bruslařská technika povolená FIS. O rok později se konal další ročník Světového poháru v rámci Zlaté lyže, kde ženy závodily volnou technikou na tratích dlouhých 10 km. Roku 1988 se běžel Světový pohár, na němž probíhaly disciplíny běh na 15 km, závody SP mužů a štafetový závod 4x10. Roku 1989 se běžel závod Světového poháru na 15 km volným způsobem a 30 km klasickou technikou běžeckého lyžování. Volným způsobem se závodilo opět v roce 1990 na trati dlouhé 15 km. Jednalo se o poslední závod, po němž nastala v organizační činnosti Světového poháru běžeckého lyžování pauza (Potměšil et al., 1994). Závody Světového poháru se obnovily až roku 1995 a od té doby jsou pořádány pravidelně, kromě roku 1988, což bylo zapříčiněno nedostatkem sněhu (Kadlec et al., 1997).

Nové Město na Moravě bylo pověřeno uspořádáním zahajovacího závodu FIS Tour de Ski v roce 2006, dále v sezónách 2007/2008 a 2008/2009. V letech 2010 a 2013 proběhl FIS Slavic Cup v rámci Zlaté lyže Českomoravské Vysočiny, který se od roku 2013 koná pravidelně. Světový pohár proběhl v letech 2012/2013 a od té doby je pořádán zpravidla každý rok. Roku 2015 byl zorganizován Český pohár běžeckého lyžování, který se také koná s určitou pravidelností (FIS, n.d.).

Důležitou událostí organizovanou Sportovním klubem je mistrovství České republiky, jež roku 1992 proběhlo jako Mistrovství Československé federativní republiky. O rok později se název změnil na Mistrovství České Republiky (Kadlec et al., 1997). Dalšími významnými závody pořádanými Sportovním klubem jsou Štěpánské závody, Silvestrovské kritérium, dětské párkové závody nebo třeba Bafuňářské závody (Honzlová et al., 2005).

5.2.4 Vliv politických událostí na fungování klubu během 20. století

Události politického charakteru také do jisté míry ovlivňovaly svět běžeckého lyžování. Jednou z prvních, jež měla výraznější vliv na rozvoj lyžování, byla první světová válka. Spousta lyžařů byla mobilizována a musela odejít do války, z níž se někteří již nevrátili. Sportovní činnost na Novoměstsku se tedy pozastavila v letech 1914–1918 a taktéž v poválečném období, protože chvíli trvalo, než byla sportovní činnost opět obnovena. Po válce se mnoho organizací potýkalo s hospodářskými problémy a často neměly dostatek financí na plné obnovení svého působení (Sajner et al., 1965).

Další ránou pro svět běžeckého lyžování byla druhá světová válka. Někteří členové Sportovního klubu byli pronásledováni nacisty a po válce se k aktivní činnosti již nevrátili. Působení klubu však nebylo úplně utlumené, podmínky organizátorům dovolily uspořádat v prvních letech války (konkrétně ročníky 1939 a 1940) závod o Zlatou lyži Českomoravské

vysočiny. Českomoravská vysočina byla součástí Protektorátu Čechy a Morava, tudíž její území bylo zachováno. Do roku 1940 se členové klubu mohli účastnit různých celorepublikových závodů, avšak pro lyžaře stěžejní území pohraničních pohoří bylo Československu z velké části odebráno a závodilo se pouze v podhorských oblastech (Honzlová et al., 2005). Roku 1941 bylo dokonce uspořádáno Mistrovství Čech a Moravy v běhu na 18 kilometrů a mezi prvními 11 závodníky se umístilo 7 lyžařů z Nového Města na Moravě. Klub byl tedy v těchto letech velmi úspěšný (Sajner, 1965). Od roku 1942 bylo provozování činnosti v rámci klubu nemožné a veškeré jeho fungování bylo pozastaveno (Honzlová et al., 2005). Někteří členové klubu se uchýlili k partizánské činnosti v různých odbojových skupinách a se svými lyžařskými schopnostmi a znalostí terénu napomáhali v boji proti nacistickému režimu (Boháč et al., 1976).

Roku 1948 přišel komunistický státní převrat, který měl na klub také významný dopad. Správa sportovního klubu Nové Město na Moravě od té doby spadala pod lyžařský oddíl Sokol a následně pod Tělovýchovnou jednotu Nového Města na Moravě, Sportovní klub tedy jako samostatný spolek zanikl (Honzlová et al., 2005). V roce 1952 se TJ Sokol rozčlenil do tělovýchovných jednot, které se nazývaly Slovan, Tatran a Spartak. Pro členy lyžařského oddílu to znamenalo nutnost přestoupení do oddílů podle svého místa zaměstnání a bydliště. Spousta členů musela tedy z lyžařského oddílu v rámci rozdělené tělovýchovné jednoty Sokol v Novém Městě na Moravě odejít jinam a oddíl tím přišel o některé ze svých úspěšných lyžařů (Sajner, 1965).

Po pádu komunistického režimu začal Sportovní klub fungovat opět jako samostatný spolek (Honzlová et al., 2005).

5.3 Novoměstská firma Bratři Slonkové, n. p. Sport, Sporten a. s.

Historicky první lyže na Novoměstsku byly vyrobeny z bukového dřeva Adolfem Slonkem v roce 1897. Adolf Slonek se svým bratrem vyráběli lyže ručně až do roku 1918. Nejčastěji používali bukové, březové, jasanové nebo habrové dřevo, které ohoblovali, následně podrobili procesu napařování, čímž bylo možno lyže ohýbat. Jakmile byly lyže vysušené, bylo možné je vymodelovat, obrousit a vyleštit. Výroba lyží zatím nebyla nijak specializovaná, ale využívaly se především pro běžecské lyžování. Vázání se zpočátku dělalo pouze z řemínků, později se vyrábělo vázání patkové (Potměšil et al., 1994).

Po vzniku Československa nastal rozvoj podnikání, a proto se zhruba od roku 1918 spustila výroba lyží pomocí strojů. Její proces se stále zdokonaloval a začal být využíván trojfázový elektrický proud. Později byly preferovány lyže ze dřeva ořechovce bílého, které bylo považováno za nejkvalitnější. Výroba se začala specializovat a rozdělila se na lyže běžecské, sjezdové a skokanské, jako tomu bylo již v celém Československu. Ve 30. letech se firma Bratři

Slonkové – výroba nábytku a lyží začala soustředit na výplň středu lyže, jehož jádro bylo odlehčené díky smrkovému nebo březovému dřevu. Dřevo pod vázáním bylo bukové.

Po komunistickém převratu v roce 1948 však nastaly změny kvůli znárodnování soukromých podniků státem. Novoměstští výrobci lyží, včetně bratří Slonků, se museli spojit do jednoho výrobního závodu, který dostal název n. p. Sport. Firma Bratři Slonkové – výroba nábytku a lyží, jež je považována za předchůdce firmy Sporten a. s., poté jako samostatná firma zcela zanikla (Potměšil et al., 1994). Zhruba od roku 1955 se začaly v Novém Městě na Moravě vyrábět lyže lepené (Boháč et al., 1976).

V roce 1956 vznikla pod podnikem n. p. Sport, kam patřili i výrobci lyží firma Rohlík a Chroust a firma Mokřý, nová značka lyží ARTIS. Po tomto roce se opět proces výroby lyží zmodernizoval a začaly se vyrábět umělohmotné skluznice. Nepoužívalo se tedy již jenom dřevo, ale byl přidáván skelný a karbonový laminát. Roku 1962 novoměstská značka ARTIS vyrobila první laminátové běžky na světě. Stěžejní je také rok 1976, kdy byl střed lyže vyplňován polyuretanovou pěnou (Potměšil et al., 1994).

Po roce 1989 proběhla privatizace a z novoměstského podniku n. p. Sport se stala firma Sporten a.s. V současnosti se firma soustředí především na výrobu běžeckých lyží, produkuje však i lyže sjezdové, skokanské, pro akrobatické lyžování, pro backcountry skiing a později i na snowboardy (Honzlová et al., 2005).

5.4 Areál Vysočina Arena

Areál Vysočina Arena byl vybudován v letech 2005–2006 a rekonstruován v letech 2011–2012 a roku 2015 (Pelikán, 2017).

Před rokem 2005 se velmi usilovalo o zbudování multifunkčního sportovního areálu. Hlavním cílem bylo vybudovat tratě především pro běžecké lyžování a biatlon, které by byly prostorem pro konání mistrovství, světových pohárů a zároveň kvalitním areálem pro tréninkovou činnost nejen v zimě. V roce 2006 tedy vznikl Areál Vysočina Arena ve spolupráci Sportovního klubu Nového Města na Moravě a Českého svazu biatlonu s městem Nové Město na Moravě. Do plánu byla zahrnuta střelnice, tiskové středisko, běžecké tratě, zázemí pro sportovce a tribuny, které měly mít kapacitu více než 9 000 diváků (Trojan, 2014).

Areál Vysočina Arena je pořadatelem světových pohárů v klasickém lyžování a biatlonu a taktéž mistrovství světa v biatlonu. Kvůli riziku, jež představoval nedostatek sněhu během těchto mezinárodních soutěží, byl vybudován zásobník sněhu, který slouží jako sněhová záloha v období nepříznivého počasí (Pelikán, 2017).

Mimo zimní období je v současnosti areál využíván pro závody horských kol nebo třeba pro tréninky na kolečkových lyžích a bruslích. Areál je bezplatně zpřístupněný široké veřejnosti za účelem rekreačního trénování, především běžeckého lyžování (Trojan, 2014).

5.5 Využití regionálních dějin v didaktice – didaktická brožura

Tato didaktická brožura slouží jako materiál pro základní školy a víceletá gymnázia (a víceletá gymnázia se sportovními třídami) v okolí Nového Města na Moravě, které se zaměřují na sportovní přípravu. V rámci programu dochází k propojení předmětu výchova k občanství (v RVP ZV konkrétně tematický celek *Člověk ve společnosti*, učivo – *naše obec, region, kraj*) s předmětem tělesná výchova (v RVP ZV konkrétně tematický celek *Člověk ovlivňující úroveň pohybových dovedností*, učivo – *lyžování, snowboarding, bruslení – běžecké lyžování*), což je přínosné v rámci realizace mezipředmětových vztahů. (MŠMT, 2022).

Žáci si díky tomuto programu zábavnou formou procvičí běžecké lyžování (v rámci naučné stezky), kde mimo jiné dojde k rozvoji koordinace, rychlosti a obratnosti dítěte. Žáci se seznámí s tématem regionálních dějin v oblasti běžeckého lyžování.

Robert Čapek (2015) ve svém lexikonu výukových a hodnoticích metod *Moderní didaktika* zmiňuje, že „z hlediska přiměřenosti budou žákům základní školy nejbližší fotografie z rodinného alba a pohlednice, „obrázky“ dokumentující místní, regionální dějiny – fotografie ulic, náměstí, tržišť, sportovišť, rozličných slavností, různých interiérů obydlí,“ proto byly v rámci úkolů na stanovištích zařazeny fotografie, které se týkají regionálních dějin.

5.5.1 Naučná stezka

V rámci naučné stezky je předem nachystána trať, která je dlouhá 2-3 kilometry a vede Areálem Vysočina Aréna. Vzdálenost lze upravovat podle schopností dětí. Na trati rozmístíme stanoviště s úkoly zhruba po 200-300 metrech, které se týkají historického vývoje běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě.

Žáci budou pouštěni po dvojicích po minimálně 5 minutách, aby nedocházelo k čekání ve frontě. Na každém stanoviště je umístěn papír se zadáním úkolu a razítko, které si otisknou do své karty vedle políčka „stanoviště“. Každé dítě dostane předem připravenou kartu visící na provázku, který si pověsí na krk, viz příloha č.1. Otisknutím razítka do karty se předejde případnému podvodnému opisování odpovědí a žák tím prokáže, že na stanovišti skutečně vyplnil úkol.

V oblasti zajištění lidských zdrojů je potřeba 1 lektor na startu a 1 lektor v cíli. Po skončení programu dojde ke kontrole výsledků na kartách dětí, které budou vyhodnoceny. Naučná stezka není na čas, tudíž se délka pobytu žáka na trati nezohledňuje ve vyhodnocování výsledků.

Materiály potřebné k přípravě naučné stezky: vytisknuté karty pro účastníky stezky z přílohy č. 1, 10 razítek (1 razítko na každé stanoviště), vytisknutá tabulka z přílohy č. 2, fáborky na označení každého stanoviště.

Přehledná tabulka jednotlivých stanovišť se zadáními se nachází v příloze 1.

Na stanovišti č. 1 budou mít žáci ve dvojicích za úkol přiřadit dvojice kartiček s událostmi k sobě. Do své karty si vždy zapíšou číslo a písmenko, která k sobě patří, viz příloha č. 2.

Zadání: Přiřaďte k sobě číslo se správným písmenkem.

Na stanovišti č. 2 žáci si do karty zapíšou správné písmenko odpovědi.

Zadání: Dříve (až do roku 1976) se v rámci závodu Zlatá lyže Českomoravské vysočiny jezdil závod sdružený. O co se jednalo? Zapište písmenka správných odpovědí do karty.

- a) Sjezdové lyžování a krasojízda
- b) Běh na lyžích a skok z můstku
- c) Běh na lyžích a sjezdové lyžování

Na stanovišti č. 3 žáci sepíšou do své karty základní výbavu běžkaře.

Zadání: Sepište základní výbavu běžkaře.

Na stanovišti č. 4 si žáci do své karty zapíšou odpověď ano/ne.

Zadání: U žen nebylo zvykem se na přelomu 19. a 20. století účastnit sportovního života mužů, natož závodit. Novoměstskou průkopnicí v závodění v běhu na lyžích byla Marie Gregorová, která se v roce 1910 stala první ženskou účastnicí se prvních oficiálních závodů Sportovního klubu.

Ženy v českých zemích na počátku 20. století musely na běžkách závodit v dlouhých sukních.
ANO/NE

Na stanovišti č. 5 si žáci zapíšou číslo otázky a k němu přiřadí písmenko správné odpovědi.

Zadání:

1. Na přelomu 19. a 20. století si lidé zpočátku vyráběli lyže podomácku a říkalo se jim „dužky.“ Nejčastěji byly vyrobeny ze sudových dužin. K těmto lyžím byla noha připevněna pomocí koženého řemínku. (Honzlová et al., 2005) Odhadni, kdo byl nejznámějším výrobcem lyží 20. století na Novoměstsku:
  - a) Josef Rössler-Ořovský
  - b) Adolf Slonek
  - c) Josef Sporten
2. Předlohou pro výrobce byly lyže přivezené ze Skandinávie, především z Norska. Lyže tohoto výrobce se nejčastěji vyráběly ze dřeva:
  - a) bukového, březového
  - b) smrkového, borovicového
  - c) jírovce maďalu

Na stanovišti č. 6 si děti opět zapíšou písmenko správné odpovědi do své karty. K tomuto stanovišti je potřeba Obrázek 2.

Obrázek 2

Materiál ke stanovišti č. 6

Poznámka.

Zdroj:

(Kramerus.nkp.cz,

n.d.,

<http://kramerus.nkp.cz/kramerus/handle/ABA001/19246285>)

Zadání: Na obrázku se nachází muž, který je jedním ze zakladatelů Sportovního (respektive v té době stále ještě Bruslařského) klubu Nového Města na Moravě. Mimo jiné se také věnoval literární historii, kritice a je považován za českého národního buditele. Tento muž se jmenoval:

- a) Josef Jungmann
- b) Leander Čech
- c) Josef Dobrovský

Na stanovišti č. 7 budou mít žáci za úkol vyčíst z obrázku požadované údaje. K tomuto stanovišti je potřeba Obrázek 3.

Zadání: Na obrázku vidíte nabídku různých typů lyží s cenami známého Novoměstského výrobce (jehož jméno je správnou odpovědí v otázce 1. na stanovišti č. 5). Z obrázku vyčtěte a запиšte do karty tyto údaje: Zákazník si chce koupit jeden pár lyží profilovaných o délce 190 cm, jeden pár lyží školních o délce 140 cm, a nakonec dva páry lyží závodních o délce 200 cm. Kolik zaplatí za všechny lyže dohromady?

Obrázek 3

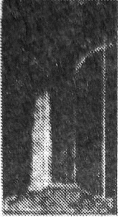
Lyžařská nabídka známého výrobce lyží Novoměstska

Ceny v dřive vydaných ceníkách neplatné.

LYŽE PROFILOVANÉ.

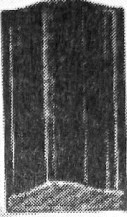
ploché žebro

Tvar I.

zakulatěné žebro

Tvar II.

ploché neb zakulatěné žebro a zesílená patka

Tvar III.

Z la horstkého jasanu, světlé, hnědé neb černé lakované s páskovou ozdobou.

Délka:	170	180	190	200	210	220 cm
--------	-----	-----	-----	-----	-----	--------

Tvar I. a II. 70 80 90 100 110 120 Kč za pár.

Ze zvlášť pečlivě vybraného dřeva v prvotřídním provedení, světlé, hnědé neb černé leštěné, s páskovou ozdobou.

Délka:	170	180	190	200	210	220 cm
--------	-----	-----	-----	-----	-----	--------

95 105 115 125 135 145 Kč za pár.

Veškeré lyže se zesílenou patkou, t. j. tvar III, účtujeme o 5— Kč draže.

LYŽE ZÁVODNÍ la jasanové rovnoleté neb bílanové, přesně dle norských vypracované, světlé neb hnědé leštěné.

Délka:	200	210	220 cm
--------	-----	-----	--------

140 152 165 Kč za pár.

LYŽE NA SKOK z vybraného dřeva, se třemi tlábký, vypracované dle vyzkoušení odborníků.

Délka:	220	230	240 cm
--------	-----	-----	--------

160 170 180 Kč za pár.

LYŽE HYCKOROVÉ v prvotřídním provedení za nejnižší ceny.

LYŽE ŠKOLNÍ ploché, dobré jakosti, napouštěné.

Délka:	120	130	140	150	160	170 cm
--------	-----	-----	-----	-----	-----	--------

23 26 30 35 40 45 Kč za pár.

PARTIOVÉ LYŽE od 30— Kč výše!

Poznámka. Zdroj: (Potměšil et al., 1994)

Na stanoviště č. 8 se žáci pouze zamyslí nad textem a odpoví si ústně ve dvojici.

Zadání: Během druhé světové války byla činnost lyžařských klubů značně utlumena. Zkuste si tipnout, jaká lyžařská oblast našeho území byla nejvíce zasažena během nacistické okupace. Jak na tom asi byly lyžařské areály Českomoravské vysočiny (oblast Novoměstska)? Zamyslete se nad otázkami a ústně si ve dvojici odpovězte.

V knize *Paměť a projektové vyučování v dějepise* je uvedeno, že „Analýza a interpretace fotografie tak můžou být vhodným způsobem, jak žáky vést ke zvládnutí základních badatelských

dovedností a současně je motivovat k výzkumu.“ (Havlůjová et al., 2014, p. 82) Proto je dobré zařadit úkol s dobovými fotografiemi. Na stanovišti č. 9 mají děti za úkol okomentovat fotku, která se nachází na Obrázku 4.

Zadání: Dříve stála na Harusově kopci chata, kterou zbudoval Sportovní klub Nové Město na Moravě. Z tohoto místa byly startovány veškeré závody a stala se hlavním centrem lyžařů a turistů z okolí. Prohlédněte si fotku a zkuste si tipnout, co se asi stalo s touto vyhlášenou chatou a v jakém desetiletí mohla být vystavěna. Odpovědi zapište do své karty.

Obrázek 4

Chata na Harusově kopci

Poznámka. Zdroj: (SK NMNM, 2020)

Na stanovišti č. 10 si žáci zapišou písmeno správné odpovědi do karty.

Zadání: Roku 1973 byl závod Zlatá lyže Českomoravské vysočiny zařazen do mezinárodního kalendáře FIS, což znamenalo, že se závod stal světově známým. Co znamená zkratka FIS?

- a) Federační internacionální systém (Federation international system)
- b) Mezinárodní lyžařská federace (Fédération internationale de ski)
- c) Mezinárodní lyžařská společnost (International ski society)

6 DISKUSE

Hlavním přínosem této práce je ucelení a seskupení informací o běžeckém lyžování a jeho historickém vývoji v Novém Městě na Moravě a okolí, které jsou čerpány z jednotlivých historických pramenů týkajících se historického vývoje Nového Města na Moravě, což bylo také hlavním cílem této práce.

V historických pracích je obvyklé, že z historických záznamů je potřeba vytáhnout pouze podstatné informace a doplnit chybějící údaje, což bylo provedeno na základě analýzy pramenů. V rámci ní byly vysvětleny a vyzdvihnuty stěžejní události v historii běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí. Porovnáme-li historický vývoj běžeckého lyžování ve Sportovním klubu Nového Města na Moravě s vývojem běžeckého lyžování Českého ski klubu Praha, Českého ski klubu Vysoké nad Jizerou a Českého krkonošského spolku ski Jilemnice zmiňovaných v kapitole 2.2.1, zjišťujeme, že se tyto kluby v blízkosti pohoří Krkonoš rozvíjely a byly aktivní mnohem více než Sportovní klub na Českomoravské vysočině, a to je možné vypořádat například z činnosti při zakládání Českého svazu lyžařů, při pořádání závodů nebo z úspěšnosti závodníků těchto klubů. Jedním z důvodů, proč se kluby rozvíjely daleko rychleji, je pravděpodobně ideální horské prostředí, díky kterému byl patrně snadnější proces uskutečňování soutěžní a tréninkové činnosti (David, 2013; Svaz lyžařů České republiky, n.d.).

Za další přínos této práce považuji vytvoření didaktické brožury, která slouží jako materiál pro pedagogy základních škol a gymnázií v okolí Nového Města na Moravě, jež mohou využít pro svou činnost (například v rámci pobytu v zimní přírodě).

Některé prameny pocházejí z období socialismu v Československu, proto může být text subjektivně ovlivněn a citově zbarven. Literatura z tohoto období mohla podlehnout cenzuře tehdejšího režimu. Protože se jedná především o archivní materiály, lze v nich často najít archaické výrazy.

Limitem této práce je skutečnost, že nebylo čerpáno z historických záznamů z období před rokem 1935, jelikož jsou nedostupné, či se dokonce některé z nich nedochovaly. Výsledky z období před rokem 1935 jsou tedy čerpány pouze ze sekundárních pramenů. Dalším limitem této práce je fakt, že navržená didaktická brožura ještě nebyla ověřena v praxi, což by mohl být námět k diplomové práci.

7 ZÁVĚRY

Za cílem zmapovat historický vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí od počátku po současnost byly v jednotlivých kapitolách nejprve rozebírány a identifikovány důležité události Novoměstska organizačního a politického rázu počínaje rokem 1892, které jsou spojené s Bruslařským, později Sportovním klubem, a jež měly výrazný vliv na formování tohoto klubu.

Dále byly analyzovány dostupné prameny týkající se historického vývoje běžeckého lyžování na Novoměstsku, které jsou povětšinou archivního charakteru. Analýza proběhla na základě výběru stěžejních informací z jednotlivých pramenů a propojení souvislostí.

V rámci charakterizování specifík historického vývoje běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí byla provedena analýza jednotlivých historických pramenů, vybrána a popsána klíčová témata pojící se s touto oblastí, například výroba lyží na Novoměstsku, nebo popis areálu Vysočina Arena.

Následně byla vytvořena didaktická brožura, která bude sloužit jako materiál pro pedagogy základních škol, nižších stupňů gymnázií a gymnázií se sportovní přípravou, ze které mohou čerpat v rámci výukových programů tělesné výchovy či pobytu v zimní přírodě. Brožura obsahuje 10 stanovišť s tematickými úkoly souvisejícími s regionální historií běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí rozmístěných podél běžecké tratě. Naučná stezka a její parametry byly vytvořeny na základě mých vlastních zkušeností v práci s dětmi. Informace v jednotlivých úkolech byly získány z historických pramenů, ze kterých čerpám v kapitolách 5.1–5.4.

8 SOUHRN

Bakalářská práce se zabývala historickým vývojem běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě. V přehledu poznatků byla pozornost nejdříve zaměřena na obecný historický vývoj lyžování ve světě v jednotlivých historických obdobích, v rámci kterého byl přiblížen historický vývoj běžeckého lyžování ve světě. Následně byl rozebírán historický vývoj lyžování a běžeckého lyžování v českých zemích, kde byla primárně řeč o Českém svazu lyžařů a jeho historii.

Východiskem pro cíl práce bylo analyzování historických pramenů, sepsání informací čerpaných z těchto historických záznamů a literatury a následné vytvoření přehledu o historickém vývoji běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí.

Dalším východiskem bylo vytvoření didaktické brožury. Byla sestavena naučná stezka, na které jsou stanoviště s úkoly, jež se tematicky zaměřují na historický vývoj běžeckého lyžování v Novém Městě na Moravě a okolí. Lze mluvit o širší uplatnitelnosti didaktického materiálu, jelikož brožura spojuje tematické celky rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání *Člověk ve společnosti*, který je obsahem předmětu výchova k občanství a tematický celek *Člověk ovlivňující úroveň pohybových dovedností*, který je součástí předmětu tělesná výchova. Tato část práce je určena pro pedagogy druhého stupně základních škol, nižšího stupně gymnázií a gymnázií se sportovní přípravou.

9 SUMMARY

The bachelor thesis deals with the historical development of cross-country skiing in Nové Město na Moravě. In the overview of the findings, attention is first focused on the historical development of skiing in the world in general in individual historical periods, within which the topic of cross-country skiing in the world is approached. Subsequently, the historical development of skiing and cross-country skiing in the Czech lands is discussed, where the primary focus is on the Czech Ski Association and its history.

The starting point for the aim of the thesis was to analyse historical sources, to write down information drawn from these historical records and literature and then to create an overview of the historical development of cross-country skiing in Nové Město na Moravě and its surroundings.

Another starting point was the creation of a didactic brochure. An educational trail has been created, which includes stations with tasks thematically focusing on the historical development of cross-country skiing in Nové Město na Moravě and its surroundings. We can talk about the broader applicability of the didactic material, as the brochure combines the thematic units of the framework curriculum for primary education *Man in Society*, which is the content of Education for citizenship and the thematic unit *Man influencing the level of motor skills*, which is part of Physical education. This part of the work is intended for teachers of the second stage of primary schools, first stage of grammar schools and secondary schools with sports training.

10 REFERENČNÍ SEZNAM

- Boháč, J., Daněk, K., Kadlec, J., Kadlec, Z., Kubica, V., Tulis, M., Tulis, I., & Hegenbart, R. (1976). *80 let lyžování na Novoměstsku*. Horácké Muzeum.
- Čapek, R. (2015). *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Grada.
- Čechovská, M., Kadlec, J., Kadlec, Z., Marková, Z., Peňáz, P., Paleček, K., Vyplašil, F., & Tulis, I. (1988). *50. ročník Zlaté lyže českomoravské Vysočiny*. Tělovýchovná jednota – organizační výbor ZL.
- Čtvrtečka, J. (1971). *Lyžování*. SPN.
- FIS, (n.d.). FIS Cross-Country – Calendar. <https://www.fis-ski.com/DB/cross-country/calendar-results.html?eventsselection=>
- Daněk, K., (1986). *Si nix ruit: Přehled vývoje lyžování na Vysočině a dokumenty k tomuto vývoji. (1886-1986)*. Městská knihovna Nové Město na Moravě.
- David, P., Hampl, K., Potměšil, J., Slavík, S., Suk, A., & Zelenka, P. (2013). *110 let našeho lyžování*. Soukup & David s.r.o.
- Denning, A. (2014). *Skiing into modernity: A cultural and environmental history*. University of California Press.
- Dvořák, S. (1935). *Sportovní ročenka Sportovního klubu Nové Město na Moravě*. Sportovní klub.
- Fry, J. (2006). *The Story of Modern Skiing*. University Press of New England.
- Gotaas, T. (2012). *Norway – The cradle of skiing*. (1st ed.). Font.
- Havlůjová, H., Najbert, J., & kolektiv. (2014). *Paměť a projektové vyučování v dějepise (1.)*. Ústav pro studium totalitních režimů.
- Honzlová, M., Gabriel, Z., Kadlec, J., Paleček, K., Staněk, L., & Honzl, P. (2005). *110 let organizovaného lyžování na Novoměstsku*. Sportovní klub.
- Hroch, M. (1983). *Úvod do studia dějepisu IV.: Metody historikovy práce*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Hromátka, V., Kalláb, K., Daněk, K., Šebek, J., Tulis, M., Kadlec, J., Zoubek, J., Křička, J., Křičková, P., Hlaváček, J., Rosenbaum, M., & Tulis, I. (1970). *Centenarium recreationis physicae 1870-1970: Sto let tělovýchovy, sportu a turistiky v Novém Městě na Moravě*. TJ Sokol.
- Huntford, R. (2009). *Two planks and a Passion: The dramatic history of skiing*. Continuum.
- Kadlec, J., Honzlová, M., & Honzl, P. (2002). *65. ročník Zlaté lyže Českomoravské vysočiny*. Sportovní klub lyžování.
- Komárek, I., & Brauner, O. (1928, listopad). Zprávy svazu lyžařů. *Zimní sport*, 18(2), 29. <https://www.czech-ski.com/o-nas/historie/detail?year=&pdf=/pdf/1928-1929.pdf#book/33>
- Kulhánek, O. (1987). *Malá encyklopedie lyžování*. Olympia.

- Lund, M. (1996). A short history of alpine skiing. *Skiing Heritage Journal*, 8(1), 75–77.
- Lutz, J. (2015). Skiing from Top to Bottom: The History of Skiing in Canaan Valley. *Southeastern Naturalist*, 14(7), 447-454. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/26454712>
- Milasinovic, R., & Bjelica, D. (2017). Historical Development of Skiing: Case Study in Durmitor Area. *Sport Mont Journal*, 15(1), 39–41.
- Morales, Y. (2013). Skiing before 1914 in France: A Means of Diffusing National Identity. *The International Journal of the History of Sport*, 30(6), 634–646. <https://doi.org/10.1080/09523367.2012.763033>
- MŠMT, (2022). *RVP – Rámcové vzdělávací programy*. edu.cz - Jednotný metodický portál MŠMT. Retrieved April 2, 2023, from <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
- Olivová, V. (1989). *Odvěké kouzlo sportu* (1.). Olympia.
- Pelikán, M. (2016). Multifunkční areál Vysočina Arena v Novém Městě na Moravě. *Časopis Stavebnictví*, 12. <https://www.casopisstavebnictvi.cz/clanky-multifunkcni-areal-vysocina-arena-v-novem-meste-na-morave.html>
- Poláková, Z., & Jelínková, E. (2000). *Lyžníci, velocipedisté a ti druzí*. Moravské zemské muzeum.
- Potměšil, J., Kadlec, J., Honzl, P., Slonek V., Řádková, Ž., Vyplašil, F., & Staněk, L. (1994). *Století Sportovního klubu lyžování v Novém Městě na Moravě*. Sportovní klub lyžování.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Sage.
- Rock, B. (1996). A short history of alpine Skiing. *Skiing Heritage Journal*, 8(1), 23–25.
- Sajner, J., Daněk, K., Tulis, M., Flek, W., Kříčka, J., Jarolímek K., Mikulec, J., & Kadlec, J. (1965). *Průkopníci z Horácka*. Okresní ústředí zdravotní výchovy a Jednotný klub pracujících „9. květen.“
- Scott, C. (2005). *Powder Pioneers: Ski Stories from the Canadian Rockies and Columbia Mountains*. Rocky Mountain Books Ltd.
- SK NMNM, Archiv Martiny Chrástkové, Martiny Honzlové a Dagmar Hromádkové. (2020, May 4). *Sportovní klub Nové město Na Moravě – Vysočina arena*. Vysočina aréna. <https://www.vysocina-arena.cz/sportovni-klub-nove-mesto-na-morave/>
- Sommer, J. (2003). *Malé dějiny sportu* (1.). Fontána.
- Sporten – KÄSTLE CZ, S. (n.d.). *Historie značky Sporten*. Sporten. Retrieved from <https://www.sporten.cz/cz/o-nas/historie-znacky-sporten>
- Svaz lyžařů České republiky, (n.d.). *O SLČR*. Svaz lyžařů ČR – Oficiální stránky Českého svazu lyžařů. Retrieved from <https://www.czech-ski.com/o-nas/o-slcr>
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.
- Trojan, J. (2014). *Biatlon* (1.). Helena Rezková.
- Tumbat, G. (2015, November 5). Skiing into modernity: a cultural and environmental history. *Consumption Markets & Culture*. <https://doi.org/10.1080/10253866.2015.1104013>

Zounek, J., & Šimáně, M. (2014). *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu* (1.). Masarykova univerzita.

11 SEZNAM PŘÍLOH

1. Naučná stezka
2. Karta účastníka
3. Obrázky kartiček

12 PŘÍLOHY

Příloha 1

Naučná stezka

Stanoviště	Zadání
Stanoviště č. 1	Přiřaďte k sobě číslo se správným písmenkem. (viz příloha 2)
Stanoviště č. 2	Dříve (až do roku 1976) se v rámci závodu Zlatá lyže Českomoravské vysočiny jezdil závod sdružený. O co se jednalo? Zapište písmenka správných odpovědí do karty. a) Sjezdové lyžování a krasojízda b) Běh na lyžích a skok z můstku c) Běh na lyžích a sjezdové lyžování
Stanoviště č. 3	Sepište základní výbavu běžkaře.
Stanoviště č. 4	U žen nebylo zvykem se na přelomu 19. a 20. století účastnit sportovního života mužů, natož závodit. Novoměstskou průkopnicí v závodění v běhu na lyžích byla Marie Gregorová, která se roce 1910 stala první ženou účastnicí se prvních oficiálních závodů Sportovního klubu. Ženy v českých zemích zpočátku 20. století musely na běžkách závodit v dlouhých sukních. ANO/NE
Stanoviště č. 5	1. Na přelomu 19. a 20. století si lidé zpočátku vyráběli lyže podomácku a říkalo se jim „dužky.“ Nejčastěji byly vyrobeny ze sudových dužin. K těmto lyžím byla noha připevněna pomocí koženého řemínku. (Honzlová et al., 2005) Odhadni, kdo byl nejznámějším výrobcem lyží 20. století na Novoměstsku:

	<ul style="list-style-type: none"> a) Josef Rössler-Ořovský b) Adolf Slonek c) Josef Sporten <p>2. Předlohou pro výrobce byly lyže přivezené ze Skandinávie, především z Norska. Lyže tohoto výrobce se nejčastěji vyráběly ze dřeva:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) bukového, březového b) smrkového, borovicového c) jírovce maďalu
Stanoviště č. 6	<p>Na obrázku se nachází muž, který je jeden ze zakladatelů Sportovního (respektive v té době stále ještě Bruslařského) klubu Nového Města na Moravě. Mimo jiné se také věnoval literární historii, kritice a je považován za českého národního buditele. Tento muž se jmenoval:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Josef Jungmann b) Leander Čech c) Josef Dobrovský
Stanoviště č. 7	<p>Na obrázku vidíte nabídku různých typů lyží s cenami známého Novoměstského výrobce (jehož jméno je správnou odpovědí v otázce 1. na stanovišti č. 5). Z obrázku vyčtěte a запиšte do karty tyto údaje: Zákazník si chce koupit jeden pár lyží profilovaných o délce 190 cm, jeden pár lyží školních o délce 140 cm a nakonec dva páry lyží závodních o délce 200 cm. Kolik zaplatí za všechny lyže dohromady?</p>

Stanoviště č. 8	Během druhé světové války byla činnost lyžařských klubů značně utlumena. Zkuste si tipnout, jaká lyžařská oblast našeho území byla nejvíce zasažena během nacistické okupace. Jak na tom asi byly lyžařské areály Českomoravské vysočiny (oblast Novoměstska)? Zamyslete se nad otázkami a ústně si ve dvojici odpovězte.
Stanoviště č. 9	Dříve stála na Harusově kopci chata, kterou zbudoval Sportovní klub Nové Město na Moravě. Z tohoto místa byly startovány veškeré závody a stala se hlavním centrem lyžařů a turistů z okolí. Prohlédněte si fotku a zkuste si tipnout, co se asi stalo s touto vyhlášenou chatou a v jakém desetiletí mohla být vystavěna. Odpovědi запиšte do své karty.
Stanoviště č. 10	<p>Roku 1973 byl závod Zlatá lyže Českomoravské vysočiny zařazen do mezinárodního kalendáře FIS, což znamenalo, že se závod stal světově známý. Co znamená zkratka FIS?</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Federační internacionální systém (Federation international system) b) Mezinárodní lyžařská federace (Fédération internationale de ski) c) Mezinárodní lyžařská společnost (International ski society)

Příloha 2

Karta účastníka

Jméno a příjmení:	
Stanoviště:	Razítko:
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

Příloha 3

Obrázky kartiček (je nutné rozstříhat).

1. Sportovní klub se stal součástí tělovýchovné organizace Sokol roku	e) 1948
2. Délka tratě na prvním oficiálním závodě pořádaným Sportovním klubem	d) 50 kilometrů
3. Kvůli nacistickému Německu byla činnost Sportovního klubu na pár let pozastavena roku	a) 1942
4. Závod Zlaté lyže Českomoravské vysočiny byl dlouhý	b) 30, 18 a 10 kilometrů
5. První lyže na Novoměstsku byly vyrobeny bratry Slonkovými roku	c) 1897